Th.L. van Berkel

No. 2.30

SCHAFT

Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in de Oostelijke Kempen

Lzb
230 A expl

Maart 1971

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Streekonderzoek

382376

Inhoud

		Blz.
WOORD VOORAF		5
INLEIDING		7
HOOFDSTUK I	ALGEMEEN SOCIAAL-ECONOMISCHE ASPECTEN	8
HOOFDSTUK II	ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	11
	§ 1. Ontwikkeling van het aantal grondgebruikers sinds 1947	11
	§ 2. De situatie in het ruilverkavelingsgebied in 1970	12
	§ 3. Wijzigingen in de beroepsgroepenstructuur in de periode 1965-1970	13
	§ 4. Wijzigingen in de bedrijfsgroottestructuur in de periode 1965-1970	15
	§ 5. Het grondverkeer in de periode 1965-1970	17
	§ 6. Eigendom en pacht, verkaveling	18
HOOFDSTUK III	DE LANDBOUWBEDRIJVEN	19
	§ 1. Grondgebruik en bedrijfstype	19
	§ 2. Bouwlandgebruik	21
	§ 3. De rundveehouderij	22
	§ 4. De veredelingsproduktie	25
	§ 5. De produktieomvang	28
	§ 6. De arbeidsbezetting	30
HOOFDSTUK IV	ENKELE ASPECTEN VAN DE AGRARISCH-SOCIALE STRUCTUUR	32
	§ 1. De bedrijfshoofden	32
	§ 2. Bedrijfsopvolging	32
	§ 3. Toekomstige ontwikkeling van het aantal bedrijven	33
SAMENVATTING		35

LIJST VAN BIJLAGEN

		Blz.
1.	De geregistreerden naar hoofdberoep	38
2.	Geregistreerde telplichtigen: ruilverkaveling Schaft	39
3.	Geregistreerde telplichtigen: deelgebied Noord	40
4.	Geregistreerde telplichtigen: deelgebied Zuid	41
5.	Nevenberoepen van de B-, hoofdberoepen van de C- en vorige beroepen van de D-geregistreerden	42
6.	Wijzigingen in het aantal bedrijven in de periode 1965-1970	43
7.	Bedrijven met een ander bedrijfshoofd (overgedragen A+B-bedrijven)	44
8.	Nieuwe bedrijven	45
9.	Bestemming van de grond van opgeheven bedrijven	45
10.	Verandering in de bedrijfsgrootte (met 1 ha of meer)	46
11.	Eigendom en pacht 1970 (A+B-bedrijven)	47
12.	Bedrijfsverkaveling 1970 (A+B-bedrijven)	48
13.	Grondgebruik	49
14.	Standaardbedrijfseenheden 1968	50
15.	Verdeling A+B-bedrijven naar bedrijfstype	51
16.	Bouwlandgebruik op A+B-bedrijven	52
17.	Grasland (A+B-bedrijven)	53
18.	Rundveehouderij I	54
19.	Rundveehouderij II	55
20.	Melkkoeien	56
21.	Mestvarkens	57
22.	Fokzeugen	58
23.	Samenstelling van de produktieomvang (A+B-bedrijven)	59
24.	Produktieomvang per bedrijf, per ha en per arbeidskracht (A+B-bedrijven)	60
25.	Aantal A+B-bedrijven naar produktieomvang	61
26.	Vaste mannelijke arbeidskrachten (A+B-bedrijven)	62
27.	Arbeidsbezettingstype, arbeidsdichtheid, arbeidsproduktiviteit (A+B-bedrijven)	63
28.	Leeftijd van de bedrijfshoofden	64

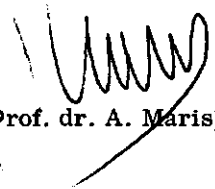
Woord vooraf

De Cultuurtechnische Dienst verzocht in augustus 1969 het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economische schets te maken van het ruilverkavelingsgebied "Schaft". Dit gebied omvat het zuidelijke deel van de gemeente Valkenswaard en een klein gedeelte van de gemeente Leende.

Deze schets is een uitwerking van en een toelichting op de bestaande statistische documentatie over het betrokken gebied. Van de in deze schets vermelde gegevens maakt de Cultuurtechnische Dienst gebruik bij de voorbereidingswerkzaamheden voor de ruilverkaveling en bij de samenstelling van het rapport ex art. 34 van de ruilverkavelingswet.

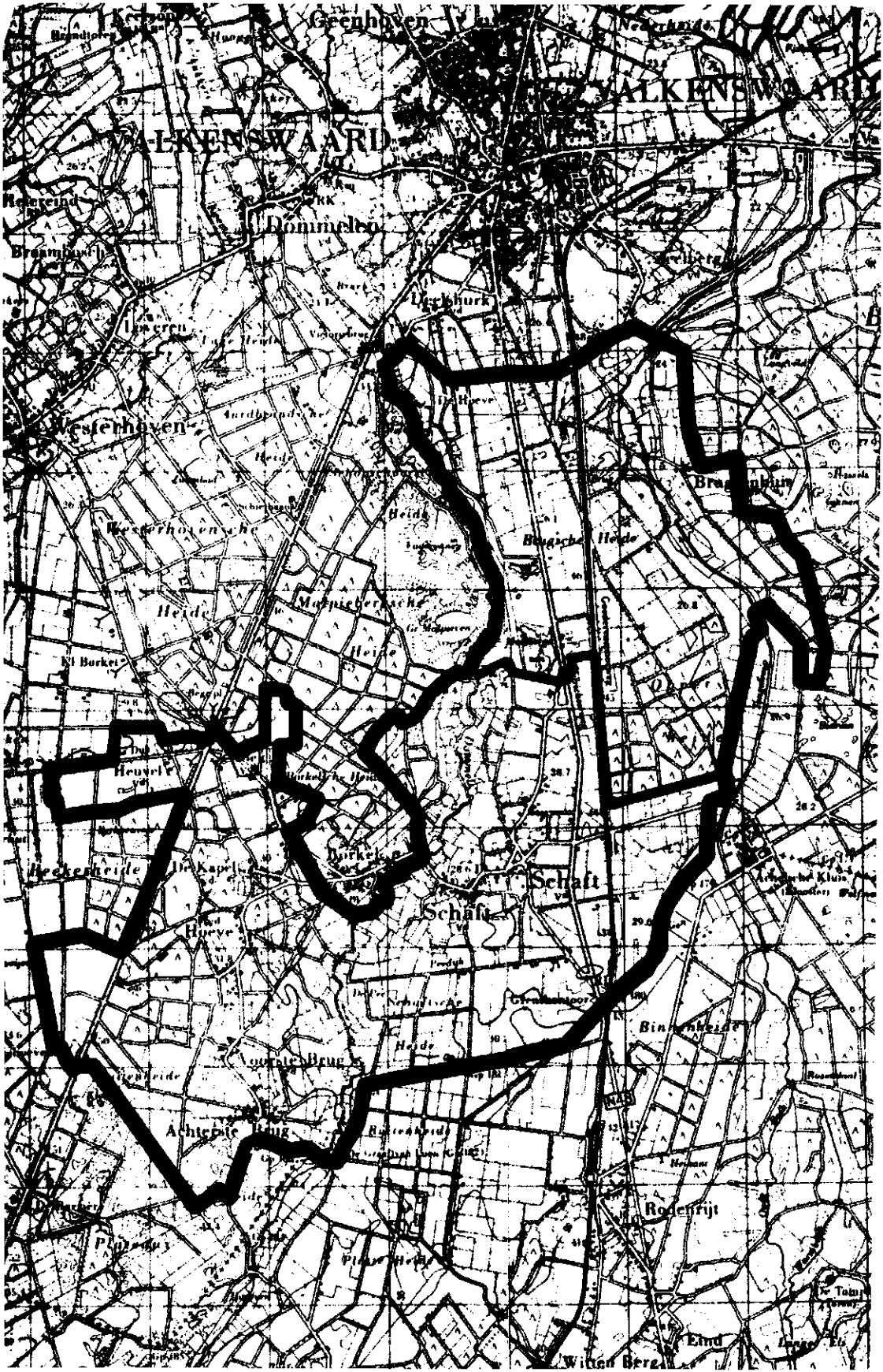
Dit verslag is opgesteld door de afdeling Streekonderzoek.

De Directeur,

Den Haag, maart 1971

(Prof. dr. A. Maris)

Greenhaven
VALKENSWAARD
VALKENSWAARD
Dommelen
Leenderhurk
Westerhoven
Bergeyk
Schaft
Schaft
Rodenrijt
Witten Berg

Inleiding

Het ruilverkavelingsgebied "Schaft" is gelegen ten zuiden van het dorp Valkenswaard en behoort tot het landbouwgebied de oostelijke Kempen. Vrijwel het gehele gebied behoort tot de gemeente Valkenswaard, slechts een klein gedeelte is grondgebied van de gemeente Leende (Bruggenhuizen).

De begrenzing van het gebied, welke op bijgaande kaart 1) is aangegeven, bestaat voor een groot gedeelte uit een natuurlijke afbakening van bossen en natuurgebieden. Verder valt het zuidoosten van het gebied samen met de rijksgrens en ligt de noordgrens iets ten zuiden van de lijn Drie Bruggen-Venbergse Molen.

De bodem van het gebied bestaat voornamelijk uit middelhoge zandgronden, afgewisseld met lage gronden in de beekdalen van de Dommel en de Tongelreep die door het gebied stromen.

Het gebied zal worden bezien naar twee deelgebieden. Het zuidelijke deelgebied is het oorspronkelijke ruilverkavelingsgebied, het noordelijke deelgebied is een mogelijke uitbreiding hiervan.

De statistische gegevens waarop dit verslag is gebaseerd, zijn voornamelijk afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek, zoals de Volks- en beroepstelling 1947, de Algemene Volkstelling 1960 en de landbouwtellingen van mei 1965 en 1970.

Bij de indeling van de landbouwers en de grondgebruikers in beroepsgroepen werd medewerking verleend door enkele streekkenners. Zij verstrekten eveneens inlichtingen over de mutaties in de beroepsgroepen die plaatshadden in de periode 1965-1970.

1) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst. Reproduktie van het kaartfragment is niet toegestaan.

HOOFDSTUK I

Algemeen sociaal-economische aspecten

Het ruilverkavelingsgebied "Schaft" omvat bijna uitsluitend grondgebied van de gemeente Valkenswaard. Slechts een klein gedeelte van de oppervlakte behoort tot de gemeente Leende. Van de gemeente Valkenswaard is wat de oppervlakte betreft ongeveer twee vijfde deel bij de ruilverkaveling betrokken, van het aantal inwoners zal dit nauwelijks 5% zijn.

Aangezien het dorp Borkel buiten de verkaveling blijft is Schaft het enige dorp in dit ruilverkavelingsgebied. De overige bewoning is merendeels verspreid over een aantal buurtschappen (Heuvel, Hoek, De Kapel, Hoeve, Voorste Brug, Achterste Brug en Bruggenhuis).

Het ruilverkavelingsgebied is omgeven door verschillende natuur- en recreatiegebieden. Dit zijn o.a. het Leenderbos, de Schopschoorse-, Malpiebergsche-, Borkelsche-, Buiten- en Lageheide. Verder liggen het Taamven en het Meelbergsven in het gebied, evenals de Opperheide.

Zoals reeds is opgemerkt, woont slechts een klein gedeelte van het aantal inwoners van de gemeente Valkenswaard in het ruilverkavelingsgebied. Een inzicht in de algemene sociaal-economische toestand in het blok kan aan de hand van gemeentelijke cijfers daardoor niet gegeven worden. Ten einde toch enig inzicht te geven zijn in tabel 1 enkele gegevens over de gemeente Valkenswaard weergegeven. Voorzover beschikbaar zijn in deze tabel ook gegevens opgenomen over de wijk Borkel en Schaft. Dit deel van de gemeente is wel niet identiek met het ruilverkavelingsgebied, doch komt er vrij goed mee overeen.

Tabel 1. Bevolking en beroepsbevolking

	Gemeente Valkenswaard			Wijk Borkel en Schaft	
	1947	1960	1970	1947	1960
Aantal inwoners	13 828	18 991	23 238	1 002	1 044
Indexcijfers (1947 = 100)	100	137	168	100	104
Beroepsbevolking 1): aantal	4 037	5 403		329	298
Perc. werkz. in: landbouw	12	6		56	45
nijverheid	65	72		25	39
handel en verkeer	13	10		8	8
overige	10	12		11	8
Uitgaande forenzen 1): aantal		2 147			60
Perc. van de mann. beroepsbev.		11			6

1) Mannen.
Bron: C.B.S.

Valkenswaard had tot nu toe een bevolkingsgroei die aanzienlijk sterker was dan die van de provincie en Nederland (van 1947 tot 1970 resp. 68%, 51% en 35%). Terwijl van 1947 tot 1960 het aantal inwoners in de gemeente reeds met 37% was toegenomen, was de bevolking in Borkel en Schaft vrijwel gelijk gebleven. Een ander verschilpunt is dat de bevolking in Borkel en Schaft nog sterk op de landbouw was gericht.

Ook na 1960, waarover geen exacte cijfers voorhanden zijn, is er volgens informatie op het gemeentehuis in deze wijk weinig veranderd. Alleen het dorp Borkel, dat buiten de ruilverkaveling blijft, is enigszins gegroeid en heeft nog een uitbreidingsplan voor de toekomst. Het ruilverkavelingsgebied als zodanig heeft een agrarische bestemming, hierin zijn geen uitbreidingsplannen opgenomen. Wat de bevolking betreft mogen we aannemen dat nog steeds een groot gedeelte van de hier wonende mannelijke beroepsbevolking in de landbouw werkzaam is.

Het ruilverkavelingsgebied wordt grotendeels omsloten door natuurgebieden en boscomplexen, ook in het blok zijn dergelijke gebieden gelegen. Verder vormt een tweetal beken een belangrijk element in het landschap in het gebied.

Bij de uitvoering van de ruilverkaveling zal zeer zeker met deze natuurgebieden en wellicht ook met recreatiemogelijkheden rekening gehouden dienen te worden. Wat dit laatste betreft geeft het Facet-Streekplan voor de natuurschoon- en recreatiegebieden in Noord-Brabant 1) enig inzicht. Dit facet-streekplan heeft overigens geen rechtsgeldigheid.

In dit facet-streekplan, wat ten doel heeft de belangen van de openluchtrecreatie en de zorg voor natuur en landschap te behartigen, worden in en om het ruilverkavelingsgebied de volgende gebieden onderscheiden.

A. Natuurschoon- en recreatiegebieden:
   I Malpiebergsche Heide en Borkelsche Heide, alsook het natuurgebied van de Buitenheide en Lage Heide en tevens het zuidelijke deel van de Boswachterij Leende met de aansluitende heidevelden. Deze gebieden begrenzen het ruilverkavelingsgebied en het accent ligt hier op extensief recreatief gebruik;
   II het Brugven en het bosgebied ten noorden hiervan. Dergelijk gebied is primair bestemd voor dagrecreatie;
   III de Opperheide en tevens de Hooge Akkers met aansluitend de bossen van Zandhoef en Vogelshoef ten westen van De Kapel. Volgens het facet-streekplan kan hier, naast voorzieningen voor dagrecreatie, enige verblijfsaccomodatie aanvaardbaar zijn.
B. Natuurmonumenten: de Horsten, in het zuidwestelijke deel van het gebied ten oosten van Voorste Brug.
C. Landschappelijk waardevolle agrarische gebieden: voornamelijk in en om de beekdalen van de Dommel en de Tongelreep en verder het gebied ten noorden van Schaft en het gebied ten oosten van Hoeve en

1) "Natuurschoon- en recreatiegebieden in Noord-Brabant", Facet-Streekplan. Provinciaal Bestuur Noord-Brabant, april 1970.

Voorste en Achterste Brug tot de westgrens van het blok.

Ten aanzien van de landschappelijk waardevolle agrarische gebieden zegt het facet-streekplan o.a.:

"Deze gebieden hebben door hun landschappelijke waarde en hun lig-
"ging in esthetisch en recreatief opzicht grote betekenis voor het leef-
"milieu van de mens.

"De functie van deze gebieden voor de recreatie kan in vele gevallen
"aanmerkelijk worden versterkt door de aanleg of verdere uitbouw van
"het net van wandel-, fiets- en ruiterpaden, van toeristische routes,
"picknickplaatsen, parkeerplaatsen e.d.

"Deze gebieden bestaan overwegend uit cultuurlandschappen, die veel-
"al gedurende eeuwen onderhevig zijn geweest aan geleidelijke verande-
"ringen. De zich wijzigende agrarische exploitatiemethoden zullen ook in
"de toekomst het landschap in belangrijke mate beïnvloeden. Ingrepen
"in het landschap, die sterker en van groter formaat zijn dan de genoem-
"de veranderingen - hetgeen het geval is bij noodzakelijk te achten cul-
"tuurtechnische werken - vergen een goede afweging van de erbij betrok-
"ken belangen."

En verder:

"De agrarische gemeenschap is, gelet op de huidige maatschappelijke
"situatie, mede een belangrijke verzorger van het landschap in die gebie-
"den. Die taak kan zij slechts naar behoren vervullen, indien de omstan-
"digheden dat toelaten; alleen een welvarende agrarische gemeenschap is
"bereid een verzorgd landschap te helpen voortbrengen en in stand te
"houden.

"Een essentiële voorwaarde hiertoe is ook, dat rekening wordt gehou-
"den met de ontwikkelingen in de landbouw, zoals onder andere de optre-
"dende schaalvergroting, in die zin dat een aaneengesloten bedrijfsopper-
"vlakte van voldoende omvang tot stand kan komen."

Hoewel het facet-streekplan vooral is gericht op het behoud van natuurschoon en de verdere ontwikkeling van de recreatie wordt alleen een welvarende landbouw, aangepast aan de huidige ontwikkelingen, gezien als bepalend voor het landschap.

Wat het ruilverkavelingsgebied en de omgeving betreft, zijn reeds diverse voorzieningen op het gebied van de dag- en verblijfsrecreatie aanwezig. Zo zijn er een aantal fiets- en wandelpaden. Hotelaccommodatie is er alleen in het dorp Valkenswaard. Gelegenheid voor kamperen is aanwezig in Borkel (een ex C-geregistreerde), bij de Venbergsche molen en de Eurocamping bij het wijd en zijd bekende Eurostrand nabij het gebied. Verder zijn er in Borkel en Schaft een viertal kampeerboerderijen en een drietal tot vakantieappartement verbouwde boerderijen (resp. van 2 A+B- en 1 C-geregistreerde).

HOOFDSTUK II

Aspecten van de agrarisch-economische structuur

§ 1. Ontwikkeling van het aantal grondgebruikers sinds 1947 (bijlage 1)

Alvorens in te gaan op enkele aspecten van de agrarisch-economische structuur van het ruilverkavelingsgebied "Schaft" wordt in deze paragraaf een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het aantal geregistreerden in de gemeente, het landbouwgebied en de provincie. Hierbij is uitgegaan van de indeling die door het C.B.S. wordt gebruikt en welke gebaseerd is op de opgave bij de landbouwtelling. Gezien de aard van deze indeling is het mogelijk dat vooral het aantal landbouwers en tuinders, met name voor de vroegste jaren, aan de hoge kant is omdat hierbij een aantal rustenden kan zijn begrepen. De ontwikkeling van het aantal bedrijven, van bedrijfshoofden met als hoofdberoep landbouwer of tuinder volgens deze indeling geeft tabel 2.

Tabel 2. Ontwikkeling van het aantal land- en tuinbouwbedrijven

	Aantal in		Indexcijfers (1947 = 100)			
	1947	1969 1)	1955	1959	1965	1969 1)
Valkenswaard	302	147	79	68	56	49
Oostelijke Kempen	3 732	2 351	91	85	74	63
Noord-Brabant	37 663	24 335	92	85	75	65

1) Alleen bedrijven met 10 of meer s.b.e.
Bron en indeling: C.B.S. (landbouwtellingen).

Het aantal land- en tuinbouwbedrijven is volgens tabel 2 de laatste decennia in Valkenswaard aanzienlijk sterker verminderd dan gemiddeld in het landbouwgebied en de provincie. Aangezien er, behalve in 1969, ook in andere jaren verschil in telcriteria kunnen bestaan dient een conclusie omtrent een versnelling of vertraging in de ontwikkeling achterwege te blijven.

Ten aanzien van de overige geregistreerden zij opgemerkt dat het aanvankelijk grote aantal niet-agrariërs sterk is verminderd.

§ 2. De situatie in het ruilverkavelingsgebied in 1970 (bijlagen 2 t/m 5)

Als basis voor het statistische materiaal zijn gebruikt de landbouwtellingsformulieren van mei 1965 en 1970 van de telplichtige geregistreerden 1), welke wonen in het ruilverkavelingsgebied. Niet al deze geregistreerden kunnen als boer of tuinder worden beschouwd. Een aantal van hen oefent de landbouw uit als nevenberoep, als bijverdienste of als vrijetijdsbesteding. Zoals gebruikelijk zijn de geregistreerden op grond van informaties van plaatselijk goed bekende personen ingedeeld in de beroepsgroepen:

A. landbouwers en tuinders zonder nevenberoep;
B. landbouwers en tuinders met een nevenberoep dat minder dan de helft van de arbeidstijd vereist;
C. niet-agrariërs en landarbeiders. In deze groep wordt minder dan de helft van de tijd aan het eigen agrarische bedrijf besteed;
D. rustende boeren, niet-agrariërs en personen zonder beroep.

De in het ruilverkavelingsgebied wonende geregistreerden exploiteren bijna 1 300 ha cultuurgrond, hiervan is 80% in gebruik bij de A+B-bedrijven. De groep A+B-bedrijven vormt 60% van alle bedrijven en 64% van de bedrijven met minstens 1 ha grond.

Er zijn slechts 101 geregistreerden, hiervan hebben er 6 minder dan 1 ha grond. Zelfs 40 geregistreerden behoren tot de beroepsgroepen C en D, de helft hiervan heeft 5 ha of meer grond in gebruik. Het grootste verschil tussen de deelgebieden bestaat in het nagenoeg ontbreken van grote bedrijven (≥ 25 ha) in het noordelijke deelgebied.

Enkele landbouwers hebben een nevenberoep en zijn daarom in groep B ingedeeld. Zij hebben merendeels een nevenberoep dat nauw verwant is aan de landbouw. Aangezien zij de meeste arbeidstijd aan hun eigen agrarische bedrijf besteden, zijn in het vervolg van dit verslag de A- en B-grondgebruikers bij elkaar gevoegd. Het aantal B-grondgebruikers is de laatste jaren nauwelijks veranderd.

Het merendeel van de C-geregistreerden werkt in loondienst buiten de landbouw (o.a. grondwerker, industrie-arbeider), het aantal C-geregistreerden is van 1965 tot 1970 niet veranderd. Ook de D-geregistreerden zijn de laatste jaren vrijwel in aantal gelijk gebleven. Deze groep bestaat grotendeels uit rustende agrariërs.

De A+B-bedrijven zijn aan de hand van hun produktiepatroon ingedeeld in bedrijfstypen 2). Dit is in tabel 3, voor wat 1970 betreft, in het kort

---

1) Telplichtigen zijn geregistreerden die in de agrarische sector geheel of gedeeltelijk een bestaan vinden en tevens:
   - ten minste 1 ha cultuurgrond in gebruik hebben;
   - dan wel een tuinbouwbedrijf uitoefenen, ongeacht de grootte;
   - dan wel ten minste 1 rund, 1 fokvarken, 3 mestvarkens, 3 schapen of ten minste 51 hoenders of eenden houden.

2) Voor een toelichting op de indeling in bedrijfstypen wordt verwezen naar hoofdstuk III § 1.

weergegeven.

Tabel 3. Bedrijfstypen 1970

Bedrijfstype 1)	Aantal bedrijven	Gemiddelde oppervlakte
1. Veebedrijven	16	20,9 ha
2. Veebedrijven met veredeling	13	15,8 "
3. Veebedrijven met akkerbouw	12	17,0 "
4. Gemengde bedrijven met veredeling	5	18,1 "
5. Gemengde bedrijven met akkerbouw	5	17,3 "
6. Veredelingsbedrijven	9	11,6 "

1) Exclusief één tuinbouwbedrijf.

Het bedrijfstype is doorgaans vooral gericht op de rundveehouderij, voor tweederde van de A+B-bedrijven is dit de voornaamste bedrijfstak. De bedrijven die het meest gespecialiseerd zijn op de rundveehouderij hebben gemiddeld de grootste oppervlakte cultuurgrond. Wanneer de veredelingsproduktie op een bedrijf bijna de helft of meer van het aantal s.b.e. (bijlage 14) omvatte, dan is zo'n bedrijf "veredelingsbedrijf" genoemd. Deze bedrijven hebben daarnaast nog enig grondgebruik, doch gemiddeld aanzienlijk minder dan bij de andere bedrijfstypen.

§ 3. Wijzigingen in de beroepsgroepenstructuur in de periode 1965-1970 (bijlagen 2 en 6 t/m 9)

In § 1 van dit hoofdstuk is de ontwikkeling van het aantal bedrijven in de gemeente gedurende de periode 1947-1969 ter sprake gekomen. Over de wijze waarop zich de veranderingen in aantal en grootte van de bedrijven voltrokken tast men echter in het duister, omdat uit deze gegevens alleen het uiteindelijke resultaat van het veranderingsproces blijkt. Het geeft b.v. geen inzicht in de verschuivingen tussen de beroepsgroepen en in het aantal bedrijven dat werd opgeheven of gesticht. Om deze reden is voor het ruilverkavelingsgebied aan de hand van de landbouwtellingformulieren 1965 en 1970 nagegaan welke veranderingen er tussen beide jaren zijn opgetreden in de beroepsgroepenstructuur. Tabel 4 geeft het resultaat van dit veranderingsproces weer.

Het aantal A+B-bedrijven in het ruilverkavelingsgebied is van 1965-1970 verminderd van 70 tot 61, dit is met gemiddeld 2,7% per jaar. Deze vermindering was geringer dan in "Midden-Maasland" en in Noord-Brabant als geheel met resp. 3,3% en ± 3% per jaar. Het aantal C- en D-bedrijven is niet veranderd.

De laatste vijf jaar is het aantal A+B-bedrijven in beide deelgebieden in gelijke mate verminderd. Van de overige geregistreerden is alleen het aantal D-grondgebruikers in beide gebieden veranderd.

Tabel 4. Geregistreerden in 1965 en 1970

Beroepsgroep	Aantal geregistreerden		Index 1970 (1965 = 100)
	1965	1970	
A+B	70	61	87
C	25	25	100
D	16	15	94
Alle geregistreerden	111	101	91

Thans zal nader worden ingegaan op de mutaties in de onderscheiden beroepsgroepen A+B-bedrijven.

De veranderingen die in de groep A+B-bedrijven hebben plaatsgehad zijn te volgen aan de hand van tabel 5.

Tabel 5. Mutaties in de A+B-groep in de periode 1965-1970

	Aantal bedrijven met verandering				
	totaal	waarvan voortgezet in groep			waarvan opgeheven
		A+B	C	D	
Beroepsbeëindiging	10	4	-	5	1
Beroepsverandering	4	1	2	-	1
Overige oorzaken	4	2	1	1	-
Totaal	18	7	3	6	2

Van de 18 A+B-bedrijven, die met een mutatie te maken hadden, werden er 7 in de A+B-groep voortgezet en 11 gingen naar een andere beroepsgroep of werden opgeheven. Van deze 11 hadden er 6 beroepsbeëindiging als mutatieoorzaak, de andere beroepsverandering of andere oorzaken.

De beroepsbeëindiging betrof 10 A+B-bedrijven, hiervan zijn er 4 door een zoon in de A+B-groep voortgezet. De andere bedrijven hadden geen opvolger, zij werden als D-bedrijf (5) voortgezet op opgeheven.

De laatste vijf jaar zijn 4 bedrijfshoofden, allen jonger dan 40 jaar, van beroep veranderd. Van de bedrijven die zij exploiteerden is het grootste (≥ 20 ha) door een vreemde in de A+B-groep voortgezet. De drie andere bedrijven (7-10 ha) zijn als nevenbedrijf (2 als C) aangehouden, terwijl er 1 is opgeheven.

Vervolgens zijn 2 bedrijven door overige oorzaken (ziekte, overlijden) uit de A+B-groep verdwenen. Hiertegenover gingen 2 C-bedrijven over naar de A+B-groep. Tenslotte zij opgemerkt dat slechts 2 A+B-bedrijven beide < 15 ha, werden opgeheven (redenen overlijden en beroepsverandering).

Tabel 6 geeft een overzicht van de mutaties per beroepsgroep voor de periode 1965-1970.

Tabel 6. Wijzigingen in het aantal geregistreerden

	A+B	C	D
Aantal bedrijven in 1965	70	25	16
Overgang van A+B naar C en D	- 9	+ 3	+ 6
	61	28	22
Overgang van C naar A+B en D	+ 2	- 5	+ 3
	63	23	25
Overgang van D naar C	-	+ 2	- 2
	63	25	23
Opheffen van bedrijven	- 2	- 3	- 9
	61	22	14
Ontstaan van bedrijven	-	+ 3	+ 1
Aantal bedrijven in 1970	61	25	15

C- en D-bedrijven

In de C-groep verminderde het aantal geregistreerden door opheffing van bedrijven (3) en door overgang naar de groepen A+B (2) en D (3). De C-groep kreeg weer evenveel aanvulling van vroegere A+B- en D-bedrijven (5) en nieuwe bedrijven (3).

De D-groep verminderde het meest door opheffing van bedrijven (9), veroorzaakt door afstoten van veehouderij of overlijden. Twee bedrijven zijn, door overdracht, in de C-groep terechtgekomen. De D-groep kreeg zijn aanvulling vooral uit de A+B-groep (6) en uit de C-groep (3).

In tabel 7 tenslotte is nogmaals een overzicht gegeven van de invloed van de mutaties op het aantal bedrijven in de onderscheiden beroepsgroepen.

Tabel 7. Wijzigingen in aantal geregistreerden 1965-1970

Categorie	Opheffing bedrijf	Naar andere categorie	Uit andere categorie	Nieuw geregistreerd	Saldo
A+B	2	9	2	-	- 9
C	3	5	5	3	-
D	9	2	9	1	- 1
Totaal	14	16	16	4	-10

§ 4. Wijzigingen in de bedrijfsgroottestructuur in de periode 1965-1970 (bijlagen 3 en 13 + 15)

In de vorige paragraaf is nagegaan welke wijzigingen in de periode 1965-1970 hebben plaatsgehad in het aantal grondgebruikers en in de

structuur van de beroepsgroepen. Thans wordt bezien welke veranderingen hierdoor zijn opgetreden in de bedrijfsgroottestructuur.

Tabel 8. A+B-bedrijven in 1965 en 1970

	Aantal		Opp.cult.gr. in ha	
	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	13	6 1)	115	45
10 - < 15 ha	33	28	415	352
15 - < 20 ha	6	10	106	174
20 - < 25 ha	10	8	218	177
25 - < 30 ha	4	4	108	103
≥ 30 ha	4	5	122	179
Totaal	70	61	1 084	1 030

1) Een bedrijf < 5 ha.

In de laatste vijf jaar is het aantal A+B-bedrijven per saldo met 9 verminderd, dit is met 2,7% per jaar. Deze vermindering betrof voornamelijk bedrijven met minder dan 15 ha grond.

Door de vermindering van het aantal bedrijven konden de overblijvende bedrijven in gemiddelde grootte toenemen. Dit kan men volgen aan de hand van de verschuivingen in grootteklassen. Van de 59 bedrijven die zowel in 1965 als in 1970 tot de A+B-groep behoorden, zijn er 35 in dezelfde grootteklasse gebleven, 16 kwamen in een grotere en 8 in een kleinere oppervlakteklasse terecht. Het merendeel van de bedrijven dat vergroot is kwam terecht in een naast hogere grootteklasse (o.a. 5 in 10-15 ha en 4 in 15-20 ha), voor de verkleinde bedrijven geldt omgekeerd hetzelfde

Meer dan de helft (56%) van de A+B-bedrijven is kleiner dan 15 ha. De gemiddelde oppervlakte is van 1965 tot 1970 met 1,4 ha toegenomen tot 16,9 ha. De oppervlakte cultuurgrond in gebruik in de A+B-groep is in deze periode met ruim 50 ha of 5% verminderd. De toeneming van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte was vooral het gevolg van de sterke vermindering van het aantal bedrijven < 15 ha. Dit wordt echter weer enigszins afgezwakt doordat de totale oppervlakte grond in gebruik bij de A+B-bedrijven is verminderd. In de beide deelgebieden is het aantal bedrijven in gelijke mate verminderd. Het zuidelijke deelgebied heeft meer grotere bedrijven (47% ≥ 15 ha) waardoor de gemiddelde oppervlakte hier groter is, nl. 17,3 ha tegen 15,6 ha in gebied Noord.

Bezien naar bedrijfstype is vooral het aantal veebedrijven met akkerbouw en het aantal gemengde bedrijven (typen 3, 4 en 5) sterk verminderd. Hiertegenover is het aantal veebedrijven met of zonder veredeling en het aantal veredelingsbedrijven (typen 1, 2 en 6) sterk toegenomen.

§ 5. Het grondverkeer in de periode 1965-1970 (bijlagen 2 en 8 t/m 10)

Volgens de gegevens van de meitellingen was in 1965 1 270 ha cultuurgrond in gebruik en in 1970 1 279 ha 1). Het totale grondgebruik is dus iets toegenomen. In de beroepsgroepen is het grondgebruik in de D-groep vergroot en in de A+B-groep verminderd.

De laatste vijf jaar is ca. 120 ha (ca. 10%) cultuurgrond vrijgekomen 2) en ca. 130 ha weer aan de bedrijven toegevoegd. De vrijgekomen grond was voor slechts een kwart afkomstig van opgeheven bedrijven. Het grootste deel betrof bedrijfsverkleiningen, hetzij van bestaande bedrijven (69 ha), hetzij bij de overgang van de A+B- naar de C- of D.groep (20 ha).

Voorzover kan worden nagegaan is de vrijgekomen grond voornamelijk terechtgekomen bij bestaande A+B-bedrijven en voor 13% bij nieuw-ontstane bedrijven. De oppervlakte waarmee de D-groep is vergroot is voornamelijk grond die de geregistreerden in gebruik hebben gehouden toen zijn naar deze groep zijn overgegaan. In tabel 9 zijn de hiervoor besproken veranderingen in het grondgebruik weergegeven.

Tabel 9. Veranderingen in de oppervlakte cultuurgrond 1965-1970

	Totaal	A+B	C	D
Oppervlakte cultuurgrond 1965	1 270	1 084	135	51
Vrijgekomen cultuurgrond: totaal	- 121	- 86	-13	-22
- door opheffing van bedrijven	- 32	- 17	- 7	- 8
- door verkleining van bedrijven	- 69	- 51	- 6	-12
- bij overgang naar groep C	- 6	- 4	-	- 2
- bij overgang naar groep D	- 14	- 14	-	-
Aangewende cultuurgrond: totaal	+132	+104	+18	+10
- voor vergroting van bedrijven	+115	+104	+11	-
- voor nieuwe bedrijven	+ 17	-	+ 7	+10
Overgang van cultuurgrond naar andere beroepsgroepen (saldo)		- 74	- 1	+75
Overige veranderingen x)	- 2	+ 2	- 3	- 1
Oppervlakte cultuurgrond 1970	1 279	1 030	136	113

x) Verschillenpost; bovendien heeft 5 ha grond, in 1965 in gebruik, een recreatieve bestemming gekregen.

Van de 70 A+B-bedrijven in 1965 waren er in 1970 nog 59 in dezelfde groep aanwezig (9 werden C- of D-bedrijf en 2 zijn opgeheven). Volgens

1) Dit betreft ook grond die buiten het blok is gelegen.
2) Onder vrijgekomen grond wordt hier verstaan de oppervlakte grond die een bedrijf in 1970 minder had dan in 1965.

de oppervlakten van de meitellingen zijn van deze 59 bedrijven de afgelopen vijf jaar er 22 groter en 10 kleiner 1) geworden met in totaal resp. 99 ha en 51 ha. De meeste bedrijven die vergroot zijn hadden in 1970 10-20 ha grond. De vergrotingen per bedrijf waren voor de helft van de gevallen niet meer dan 1-3 ha en voor 8 meer dan 5 ha. De bedrijven die verkleind zijn waren in 1970 meest kleiner dan 20 ha. De helft van de verkleiningen betrof oppervlakten van 1-3 ha. Wat het bedrijfstype betreft blijkt dat vergrotingen voornamelijk plaatshadden op bedrijven met minder veredeling (typen 1, 3 en 5) en verkleiningen meer op bedrijven met meer veredeling (typen 2 en 6).

§ 6. Eigendom en pacht, verkaveling (bijlagen 11 en 12)

Volgens de gegevens van de landbouwtelling 1966 was in de gemeente Valkenswaard 64% van de cultuurgrond eigendom van de gebruiker en in het landbouwgebied Oostelijke Kempen 70%.

In 1970 was op de A+B-bedrijven in het ruilverkavelingsgebied "Schaft" 63% van de cultuurgrond het eigendom van de gebruikers. Op de grootste bedrijven (≥ 25 ha) is gemiddeld meer dan de helft (55%) van de grond gepacht. Deze bedrijven zijn vrijwel alleen in deelgebied Zuid gelegen, hetgeen waarschijnlijk de oorzaak is dat in dit gebied gemiddeld minder eigendom-gebruik (61%) is dan in deelgebied Noord (72%).

Een aantal A+B-bedrijven (4 in 1965 en 3 in 1970) exploiteren grond gelegen in België; dit zijn grotere bedrijven (≥ 20 ha). Dit grondgebruik betreft slechts kleine oppervlakten (24,5 ha in 1965 en 18,5 ha in 1970) en is maar een klein gedeelte van het totale grondgebruik van deze bedrijven (93 ha in beide jaren). Daarnaast exploiteren twee A+B-geregistreerden in het blok samen nog een bedrijf in België. Dit bedrijf is buiten dit verslag gehouden.

De verkaveling kan worden weergegeven naar de toestand van 1970. Evenals elders op de Brabantse zandgronden is ook hier de verkavelingstoestand verre van rooskleurig. Zo hebben van de 61 A+B-bedrijven er 48 hun grond in 5 of meer kavels 2) verdeeld liggen en 27 hebben zelfs 10 of meer kavels. Het aantal kavels per A+B-bedrijf komt gemiddeld op 8,8 bij een gemiddelde kavelgrootte van 1,9 ha. De verkavelingstoestand is in deelgebied Zuid met meer en kleinere kavels ongunstiger dan in het noordelijke deelgebied.

---

1) Betreft uitsluitend vergrotingen of verkleiningen met minstens 1 ha cultuurgrond.

2) Onder een kavel wordt verstaan een stuk cultuurgrond, dat behoort tot het bedrijf en dat rondom omsloten wordt door land van een ander (C.B.S.)

HOOFDSTUK III

De landbouwbedrijven

§ 1. Grondgebruik en bedrijfstype

a. Grondgebruik (bijlage 13)

Aanvankelijk was het grootste deel van de cultuurgrond in dit gebied in gebruik als bouwland; van 1950 tot 1960 nam het percentage bouwland zelfs toe. Sinds 1960, maar vooral na 1965, gaat de ontwikkeling ook hier in de richting van meer grasland ten koste van het bouwland. De laatste 10 jaar is het percentage grasland in de gemeente Valkenswaard toegenomen van 43 tot 64%, hetgeen overeenkwam met de ontwikkeling in de Oostelijke Kempen.

Tabel 10. Ontwikkeling van het grondgebruik

Gemeente/ landbouwgebied		Opp.cult.gr. in ha	Perc. cultuurgr. in gebruik als bouwland	grasland	tuinland
Valkenswaard	1950	2428	50	48	2
	1960	2522	55	43	2
	1965	2352	51	47	2
	1970	2256	35	64	1
Oostelijke Kempen	1950	32847	54	44	2
	1960	37027	58	40	2
	1965	37323	51	48	1
	1970	36111	37	62	1
Rvk-gebied,	1965	1084	51	48	1
A+B-bedrijven	1970	1030	29	70	1

Bron: C.B.S.

Ook op de A+B-bedrijven in het ruilverkavelingsgebied is de laatste vijf jaar het grasland sterk uitgebreid en wel van 48 tot 70% van de cultuurgrond. Deze ontwikkeling had in de beide deelgebieden vrijwel een zelfde verloop. Ook in elke grootteklasse 1) is het percentage grasland toegenomen ten koste van het bouwland. Het ligt voor de hand dat bij de bedrijfstypen de veebedrijven (type 1 en 2) het meeste grasland hebben

1) Gezien het kleine aantal bedrijven per grootteklasse en per bedrijfstype, zal bij de beschrijving hiervan meer gelet worden op de tendentie dan op exacte cijfers.

(≥ 75%). Ook de grond van de "veebedrijven met akkerbouw" en die van "gemengde bedrijven met veredeling" wordt merendeels gebruikt als grasland, het percentage grasland op deze bedrijven is toegenomen van rond 50 tot rond 60%. Het grondgebruik op de veredelingsbedrijven bestaat voor drievijfde uit grasland.

b. Bedrijfstype (bijlagen 14 en 15)

Het bedrijfstype op de Brabantse zandgronden wordt van oudsher "gemengd bedrijf" genoemd. Hiermee wordt bedoeld dat de grond voor meer dan één produktietak - akkerbouw, rundveehouderij - wordt gebruikt, terwijl daarnaast op vele bedrijven veredelingsproduktie voorkomt. Op grond van de relatieve betekenis van deze drie produktietakken per bedrijf, gemeten in s.b.e. 1) zijn de A+B-bedrijven ingedeeld in de volgende "bedrijfstypen":

1. veebedrijven: ≥ 75 % van de s.b.e. voor het rundvee;
2. veebedrijven met veredeling: 50-<75% rundvee + voorn. veredeling;
3. veebedrijven met akkerbouw: 50-<75% rundvee + voorn. akkerbouw;
4. gemengde bedrijven met veredeling: <50% rundvee + voorn. veredeling;
5. gemengde bedrijven met akkerbouw: <50% rundvee + voorn. akkerbouw;
6. veredelingsbedrijven: ≥47% van de s.b.e. voor veredeling.

In hoofdstuk II is reeds opgemerkt dat het bedrijfstype doorgaans is gericht op de rundveehouderij. In 1970 bestond de A+B-groep voor twee derde uit veebedrijven, d.w.z. bedrijven waar meer dan de helft van het aantal s.b.e. afkomstig is van aan de grond gebonden rundveehouderij. De overige bedrijven waren veredelingsbedrijven of gemengde bedrijven.

Tabel 11. Bedrijfstypen 1965 en 1970 (A+B-bedrijven) x)

	Aantal bedrijven		Gem. oppervl. in ha	
	1965	1970	1965	1970
1. Veebedrijven	3	16	14,7	20,9
2. Veebedrijven met veredeling	4	13	17,3	15,8
3. Veebedrijven met akkerbouw	33	12	15,2	17,0
4. Gemengde bedrijven met veredeling	12	5	14,3	18,0
5. Gemengde bedrijven met akkerbouw	16	5	17,9	17,2
6. Veredelingsbedrijven		9		11,6
Alle bedrijfstypen	68	60	15,5	16,9

x) Exclusief 2 tuinbouwbedrijven in 1965 en 1 in 1970.

1) S.b.e. = standaardbedrijfseenheid. Deze eenheden zijn verhoudingsgetallen voor de toegevoegde waarde. Zij zijn gebaseerd op de netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten bij een moderne bedrijfsvoering volgens L.E.I.-berekeningen in 1968. Zo komt een netto-toegevoegde waarde tegen factorkosten van f. 25 000,- per definitie overeen met 100 s.b.e. (zie verder bijlage 14).

De afgelopen vijf jaar is er een aanzienlijke verschuiving tussen de bedrijfstypen geweest. Doordat de bedrijfsvoering steeds meer gericht wordt op de rundveehouderij en de veredeling is het aantal "veebedrijven" en "veebedrijven met veredeling" sterk toegenomen en is er een "aanzienlijk" aantal "veredelingsbedrijven" gekomen. Hiertegenover is het aantal "veebedrijven met akkerbouw" en het aantal "gemengde bedrijven" sterk verminderd. Hoe deze verschuivingen zijn verlopen is weergegeven in tabel 12.

Tabel 12. Veranderingen in "bedrijfstype" 1)

Aantal A+B-bedrijven naar bedrijfstype								
1965	1970, type						totaal in	
type	1	2	3	4	5	6	1965	1970
1	1	-	-	-	-	1	2	16
2	1	1	-	-	-	2	4	13
3	12	3	9	1	-	2	27	12
4	-	6	-	3	-	3	12	5
5	2	3	3	1	4	-	13	4
6	-	-	-	-	-	-	-	8
Totaal in 1970	16	13	12	5	4	8	58	58

1) In 1965 en 1970 A+B-bedrijven (exclusief 1 tuinbouwbedrijf).

Deze tabel kan als volgt worden gelezen. Van de groep "veebedrijven met akkerbouw" (type 3) bijvoorbeeld, gingen de meest over naar de "veebedrijven" (type 1) en naar die met veredeling (type 2). De "gemengde bedrijven met veredeling" (type 4) gingen meest over naar de "veebedrijven met veredeling" (type 2). De "veredelingsbedrijven" zijn uit bijna alle typen voortgekomen.

Wat betreft het bedrijfstype is er een aanzienlijk verschil tussen de deelgebieden. In gebied Noord zijn bijna alleen veebedrijven (typen 1 t/m 3), de ontwikkeling ging hier sterk in de richting van de rundveehouderij. Hoewel ook in gebied Zuid de meeste bedrijven op de rundveehouderij zijn gericht, was de ontwikkeling hier toch minder eenzijdig. In dit gebied zijn alle veredelingsbedrijven gevormd en is ook het aantal "veebedrijven met veredeling" aanzienlijk toegenomen.

§ 2. Bouwlandgebruik (bijlage 16)

De afgelopen vijf jaar is de oppervlakte bouwland op de A+B-bedrijven verminderd van 554 tot 297 ha. Hierdoor is vooral de oppervlakte granen sterk afgenomen, het areaal aardappelen is eveneens verminderd en de weinige suikerbieten zijn uit het bouwplan verdwenen. Het bouwplan is zeer eenvoudig en extensief, bijna 90% wordt beteeld met granen en de

rest bijna geheel met aardappelen.

De oppervlakte bouwland per bedrijf, op bedrijven die in beide jaren tot de A+B-groep behoorden, is de laatste jaren op 50 van de 59 bedrijven met 1 ha of meer veranderd. Voor 47 bedrijven betrof dit een vermindering van de oppervlakte bouwland en voor slechts 3 bedrijven een vergroting. Hoe deze ontwikkeling, in grotere oppervlakten, is verlopen is in onderstaande tabel na te gaan.

Tabel 13. Verloop van het bouwlandgebruik op A+B-bedrijven 1)

Aantal A+B-bedrijven naar oppervlakte bouwland									
1965	1970 oppervlakte bouwland							totaal in	
oppervl. bouwland	geen	<1 ha	1-<3 ha	3-<5 ha	5-<7 ha	7-<10 ha	≥10 ha	1965	1970
geen	1	-	-	-	-	-	-	1	12
< 1 ha	-	-	-	-	-	-	-	-	2
1 - < 3 ha	3	-	-	1	-	-	-	4	4
3 - < 5 ha	5	-	1	2	-	-	-	8	13
5 - < 7 ha	1	2	3	5	6	-	-	17	14
7 - < 10 ha	-	-	-	3	5	2	1	11	7
≥ 10 ha	2	-	-	2	3	5	6	18	7
Totaal in 1970	12	2	4	13	14	7	7	59	59

1) In 1965 en 1970 A+B-bedrijven.

De vermindering van de oppervlakte bouwland had tot gevolg dat het aantal bedrijven met weinig of geen bouwland sterk is toegenomen (van 1 tot 14). Daarnaast is ook de groep met 3-5 ha bouwland groter geworden. Hiertegenover is vooral het aantal bedrijven met ≥ 7 ha bouwland sterk verminderd (van 29 tot 14).

De oppervlakte tuinland in het ruilverkavelingsgebied is de laatste 5 jaar met ruim 2 ha verminderd tot 5,5 ha, wordt meest gebruikt voor groenteteelt en is merendeels geconcentreerd op de tuinbouwbedrijven.

§ 3. De rundveehouderij (bijlagen 17 t/m 20)

De oppervlakte grasland op de A+B-bedrijven is van 1965 tot 1970 uitgebreid van 524 tot 724 ha. Hierdoor en tevens doordat het aantal bedrijven is verminderd en de gemiddelde bedrijfsoppervlakte is vergroot, is de gemiddelde oppervlakte grasland per bedrijf met ruim 4 ha toegenomen tot bijna 12 ha. De grootste oppervlakte grasland per bedrijf ziet men in deelgebied Zuid waar de bedrijven gemiddeld groter zijn.

Door de uitbreiding van het grasland is ook de rundveestapel vergroot. Op de A+B-bedrijven is vooral het totaalaantal melkkoeien toegenomen (met 43%) en kwam er ook wat meer jongvee en mestvee (resp. +10 en

+ 18%). De C- en D-bedrijven zijn minder melkvee gaan houden en meer jongvee en mestvee.

Tabel 14. Ontwikkeling van de veestapel (aantallen)

Beroeps-	Melkkoeien		Jongvee		Weidemestvee	
groep	1965	1970	1965	1970	1965	1970
A+B	815	1 164	729	799	44	52
C	35	12	29	42	2	6
D	18	16	32	48	4	37
Totaal	868	1 192	790	889	50	95

Bron: Landbouwtellingformulieren.

Doordat meer melkvee wordt gehouden op een kleiner aantal bedrijven met meer grond en meer grasland dan voorheen, is het gemiddelde aantal melkkoeien per bedrijf sterk toegenomen en wel van 11,8 tot 20,8. Hierdoor en door meer overig rundvee is ook het aantal grootveeëenheden 1) (g.v.e.) per bedrijf sterk toegenomen (van 16,8 tot 31,5). Aangezien het aantal melkkoeien per 100 ha grasland weinig is toegenomen (van 156 tot 161) en vooral het aantal grootveeëenheden per ha grasland iets is verminderd (van 2,22 tot 2,14) kan gesteld worden dat de intensiteit van het graslandgebruik niet is veranderd. De intensiteit van het graslandgebruik kwam voor 1970 voor "Schaft" overeen met "Midden-Maasland" in 1969 met 2,15 g.v.e. per ha grasland. De vetweiderij is op de A+B-bedrijven in "Schaft" van beperkte betekenis en betrof in beide jaren slechts een tiental bedrijven met gemiddeld resp. 4 en bijna 6 stuks per bedrijf.

De melkveedichtheid (aantal melkkoeien per 100 ha grasland) is het hoogst - en de laatste jaren het meest toegenomen - op de bedrijven van 15-25 ha en op die van type 1 en 2 ("veebedrijven" en "veebedrijven met veredeling"). Vrijwel een zelfde beeld vertoont het aantal g.v.e. per ha grasland. Bij de overige bedrijfstypen zien we een vermindering zowel wat betreft de melkveedichtheid als het aantal g.v.e. per ha.

Wat de rundveehouderij betreft zijn er aanzienlijke verschillen tussen de beide deelgebieden. Deelgebied Zuid is duidelijk het beste, de melkveedichtheid is hier toegenomen (van 157 tot 164 koeien per 100 ha grasland), terwijl het aantal g.v.e. per ha (2,21) gelijk bleef. Daartegenover is de melkveedichtheid in gebied Noord aanzienlijk lager en gelijk gebleven (149 koeien per 100 ha) en het aantal g.v.e. per ha is aanzienlijk verminderd (van 2,24 tot 1,84).

De verandering die in de periode 1965-1970 in de omvang van de melkveestapels is opgetreden geeft tabel 15.

1) 1 melkkoe = 1,0 g.v.e.; 1 stuks jongvee = 0,4; 1 stuks mestvee = 0,7; 1 paard ≥ 3 jaar = 1,0 en 1 schaap = 0,1.

Tabel 15. Omvang van de melkveestapels op A+B-bedrijven

Aantal melkkoeien per bedrijf	Aantal bedrijven		Percentage melkkoeien	
	1965	1970	1965	1970
1 - < 10	24	5	19	2
10 - < 15	30	15	43	16
15 - < 20	8	12	14	17
20 - < 25	5	7	16	13
25 - < 30	1	6	3	13
30 - < 40	1	7	5	21
40 - < 70	-	4	-	18
Bedrijven met melkvee	69	56	100	100

Bron: Landbouwtellingformulieren.

Duidelijk blijkt uit tabel 15 dat er een forse verschuiving in de omvang van de melkveestapels is geweest. Opvallend is hierbij de toeneming van het aantal bedrijven met grotere eenheden, van b.v. 25 of meer, maar vooral met 30 of meer melkkoeien. Daartegenover zijn er bijna geen bedrijven meer met minder dan 10 melkkoeien. De veranderingen in de grootte van de melkveestapels zijn verder nogmaals in tabel 15a tot uitdrukking gebracht.

Tabel 15a. Verandering in de grootte van de melkveestapels 1)

1965	Aantal A+B-bedrijven met . . . . . melkkoeien in 1970								totaal in	
	geen	1- < 10	10- < 15	15- < 20	20- < 25	25- < 30	30- < 40	40- < 70	1965	1970
Geen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
1 - < 10	2	2	6	5	-	-	1	-	16	4
10 - < 15	1	2	8	4	6	4	-	2	27	15
15 - < 20	-	-	1	3	1	1	1	-	7	12
20 - < 25	-	-	-	-	-	-	5	1	6	7
25 - < 30	-	-	-	-	-	1	-	-	1	6
30 - < 40	-	-	-	-	-	-	-	1	1	7
40 - < 70	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Totaal 1970	3	4	15	12	7	6	7	4	58	58

1) In 1965 en 1970 A+B-bedrijven en exclusief 1 tuinbouwbedrijf.

Van de 58 bedrijven hebben er 6 of hun melkveestapel ingekrompen of afgestoten, terwijl op 14 bedrijven het aantal melkkoeien ongeveer gelijk bleef. Aldus is op 38 bedrijven de melkveestapel uitgebreid. Degenen met

thans meer dan 30 koeien hadden er in 1965 merendeels 20-25 en die met nu 20-30 voorheen doorgaans 10-15. Twee bedrijven kwamen zelfs van minder dan 15 of meer dan 40 melkkoeien.

In 1965 werd nog 62% van het aantal melkkoeien gehouden in veestapels van minder dan 15 stuks; in 1970 werd bijna twee derde (65%) gehouden in veestapels van 20 of meer, voorkomend op 43% van de bedrijven. De bedrijven met 20 of meer melkkoeien (24 in 1970) waren te vinden in elke grootteklasse ≥ 10 ha, in de beide deelgebieden en behoorden alle tot de "veebedrijven" (typen 1 t/m 3).

§ 4. De veredelingsproduktie (bijlagen 21 en 22)

De belangrijkste produktietak na de rundveehouderij is in dit gebied thans de veredelingsproduktie. In 1970 werd 26% van het totaalaantal s.b.e. van de A+B-bedrijven gevormd door de veredelingsproduktie. Op deze bedrijven is de veredelingsproduktie de laatste vijf jaar uitgebreid van 890 tot ruim 1 900 s.b.e., dus meer dan verdubbeld. De ontwikkeling in de diverse takken van veredeling in het ruilverkavelingsgebied is weergegeven in tabel 16.

Tabel 16. Omvang van de veredelingsproduktie

	Aantal dieren op				Aantal s.b.e.	
	A+B-bedrijven		alle bedrijven		A+B-bedrijven	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970
Mestkalveren	11	133	13	133	4	53
Mestvarkens	1 811	3 957	2 373	4 608	290	633
Fokzeugen	212	463	235	520	339	741
Leghennen	10 690	14 860	12 350	15 025	214	297
Mestkuikens	10 680	47 100	11 130	47 100	43	188
Totaal	-	-	-	-	890	1 912

De afgelopen vijf jaar is het aantal mestvarkens en fokzeugen meer dan verdubbeld; dit zijn de belangrijkste takken van veredeling. Ook de vorige diersoorten zijn veelal sterk in aantal toegenomen, doorgaans zijn dit echter relatief beperkte aantallen. Tegenover het toegenomen aantal dieren voor veredeling is het aantal bedrijven waarop deze gehouden worden de laatste jaren vaak aanzienlijk verminderd, de eenheden per bedrijf zijn derhalve groter geworden. Een zelfde tendentie werd reeds bij de rundveehouderij waargenomen. De ontwikkeling van de diverse takken voor veredeling was als volgt.

a. Varkens

De varkenshouderij is de belangrijkste tak van de veredeling, niet alleen qua omvang in s.b.e., doch ook qua aantal bedrijven. In de beide ja-

ren van onderzoek werden op twee derde van de A+B-bedrijven varkens gehouden.

Tabel 17. Varkenshouderij (A+B-bedrijven)

Bedrijven met	Aantal bedrijven		Gemiddeld aantal per bedrijf			
			mestvarkens		fokzeugen	
	1965	1970	1965	1970	1965	1960
Alleen mestvarkens	22	26	64	128		
Alleen fokzeugen	8	4			5,7	17,8
Mestvarkens + fokzeugen	17	11	24	56	9,8	35,6

De specialisatie in de varkenshouderij is voornamelijk gericht op de mesterij, op de meeste bedrijven zijn alleen mestvarkens en het aantal dieren per bedrijf is verdubbeld. Het aantal bedrijven met fokzeugen is de laatste jaren verminderd, het aantal dieren per bedrijf is hier nog sterker toegenomen. Het gemiddelde aantal mestvarkens en fokzeugen per bedrijf is in "Schaft" groter dan in "Midden-Maasland". Hierbij dient men wel te bedenken dat door het kleine aantal bedrijven in "Schaft" een enkel bedrijf met een grote eenheid een grote invloed op het gemiddelde heeft. In "Schaft" worden op de bedrijven met alleen mestvarkens gemiddeld 128 mestvarkens gehouden en op de bedrijven met alleen fokzeugen, 17,8 fokzeugen tegen in "Midden-Maasland" 102 mestvarkens en 16,2 fokzeugen. De bedrijven met mestvarkens + fokzeugen hebben doorgaans minder mestvarkens (56) en veel meer fokzeugen (35,6); voor "Midden-Maasland" was dit 31 mestvarkens en 17,3 fokzeugen.

Omtrent de omvang van de eenheden mestvarkens geeft onderstaande tabel een overzicht.

Tabel 18. A+B-bedrijven met . . . . . mestvarkens

Aantal mestvarkens	Aantal bedrijven met				Percentage mestvarkens	
	alleen mestvarkens		mestv. + fokz.			
	1965	1970	1965	1970	1965	1970
1 - 9	4	-	8	3	3	0
10 - 49	7	7	6	6	17	9
50 - 99	6	7	2	-	27	13
100 - 199	3	7	1	1	28	31
≥ 200	2	5	-	1	25	47
Totaal	22	26	17	11	100	100

Ruim driekwart van het totaalaantal mestvarkens wordt gehouden op bedrijven met eenheden van 100 of meer, in 1965 was dit ruim de helft (resp. 6 en 14 bedrijven). Uitgegaan van bedrijven met alleen mestvar-

kens, is er weinig verschil tussen kleinere (< 15 ha) en grotere bedrijven, het gemiddelde aantal mestvarkens per bedrijf is nagenoeg gelijk, evenals het relatieve aantal bedrijven. Tussen de beide deelgebieden zijn wel aanzienlijke verschillen, bestaande uit duidelijk grotere eenheden in het zuidelijke deelgebied. Op de bedrijfstypen waar de veredeling de belangrijkste (neven)tak vormt (typen 2, 4 en 6) zijn vanzelfsprekend veel meer mestvarkens en fokzeugen dan op de andere bedrijven.

De varkensfokkerij komt merendeels voor in combinatie met (wat) mesterij, de fokkerij is op deze bedrijven doorgaans het belangrijkste.

Tabel 19. A+B-bedrijven met . . . . . fokzeugen

Aantal fokzeugen	Aantal bedrijven met				Percentage fokzeugen	
	alleen fokzeugen		fokz. + mestv.			
	1965	1970	1965	1970	1965	1970
1 - 9	7	2	11	1	34	2
10 - 19	1	-	2	3	21	8
20 - 29	-	1	4	4	45	27
30 - 39	-	1	-	-	-	8
≥ 40	-	-	-	3	-	55
Totaal	8	4	17	11	100	100

Ruim de helft van het aantal fokzeugen wordt gehouden in eenheden van 40 of meer (slechts 3 bedrijven). De varkensfokkerij is meest een onderdeel van de kleinere bedrijven (< 15 ha) en het belangrijkste in deelgebied Zuid.

b. Overige veredelingstakken

De overige veredelingstakken zijn van beperkte omvang, zowel qua aantal bedrijven waarop deze voorkomen alsook doordat zij niet meer dan 28% van het totaalaantal s.b.e. voor veredeling omvatten. Aangaande de voornaamste tak hiervan, de leghennen, geeft onderstaande tabel voldoende inzicht.

Tabel 20. A+B-bedrijven met . . . . . leghennen

Aantal leghennen	Aantal bedrijven		Percentage leghennen	
	1965	1970	1965	1970
50 - 499	19	2	27	3
500 - 999	3	-	22	-
1000 - 2499	1	1	20	7
≥ 2500	1	3	31	90
Totaal	24	6	100	100

Mestkuikens waren er in mei 1965 slechts op 3 en in mei 1970 op 2 bedrijven, in beide jaren was er 1 bedrijf met een grote eenheid. Ook mestkalveren waren er op genoemde teldata slechts op resp. 4 en 2 bedrijven en slechts 1 van de twee bedrijven in 1970 had een grote eenheid.

§ 5. De produktieomvang (bijlagen 14 en 23 t/m 25)

De belangrijkste onderdelen van de bedrijven in dit gebied zijn de in het voorgaande besproken akkerbouw, het grasland plus rundvee en de veredelingsproduktie. Deze bedrijfsonderdelen kunnen echter niet zonder meer met elkaar vergeleken of bij elkaar opgeteld worden. Om dit toch mogelijk te maken zijn de bedrijfsonderdelen herleid tot een zelfde eenheid door omrekening tot standaardbedrijfseenheden (s.b.e.), nader omschreven in bijlage 14. Behalve dat de totale produktieomvang is weer te geven in s.b.e., is het hierdoor ook mogelijk de relatieve betekenis van de diverse onderdelen aan te duiden.

De landbouwproduktie op de A+B-bedrijven in het ruilverkavelingsgebied is de laatste jaren gegroeid met bijna 4% per jaar (gemeten in s.b.e.), hetgeen aanzienlijk meer was dan in b.v. "Midden-Maasland" (2,8% per jaar). Naar sectoren gezien valt met name op de groei van de veredelingsproduktie (111%) en de rundveehouderij (36%). Hiertegenover is de akkerbouwproduktie sterk in betekenis achteruitgegaan (minus 46%). Het aandeel van de rundveehouderij en de veredelingssector in de totale produktie bedroeg in 1970 resp. 59% en 26%.

Tabel 21. Produktie van de A+B-bedrijven

	Aantal s.b.e.		Percentage s.b.e.		Index aant. s.b.e.
	1965	1970	1965	1970	(1965 = 100)
Akkerbouw	1 818	980	31	14	54
Rundvee-houderij	3 116	4 251	52	59	136
Veredelings-produktie	911	1 921	15	26	211
Tuinbouw	128	97	2	1	76
Totaal	5 973	7 249	100	100	121

N.B.: s.b.e. = standaardbedrijfseenheden.

Het aandeel van de akkerbouw in de totale produktie is in alle grootteklassen en in de beide deelgebieden verminderd, evenals bij de meeste bedrijfstypen. De relatieve betekenis van de akkerbouw is vanzelfsprekend het grootst bij de bedrijfstypen met akkerbouw en in de deelgebieden in het noordelijke gebied.

Het aandeel van de rundveehouderij is het grootst op de bedrijven

≥ 15 ha, bij de "veebedrijven" en in deelgebied Noord. Bij deze groepen bedrijven is de betekenis van de rundveehouderij de laatste jaren toegenomen, met uitzondering van de "veebedrijven", waar dit gelijk bleef.

Wat het aandeel van de veredelingsproduktie betreft, dit is het grootst op de kleine bedrijven (< 15 ha), op de bedrijven met veredeling en in deelgebied Zuid. In genoemde grootteklassen in gebied Zuid is het aandeel van de veredeling het meest toegenomen en bedroeg in 1970 resp. ≥ 35 en 30%.

Door de vergroting van de totale produktieomvang enerzijds en een vermindering van het aantal bedrijven anderzijds is de produktieomvang per bedrijf aanzienlijk toegenomen. Het gemiddelde aantal s.b.e. per bedrijf dat bepaald wordt door drie factoren (oppervlakte cultuurgrond, intensiteit van het grondgebruik = s.b.e. per ha excl. veredeling, omvang van de veredeling) is de afgelopen jaren toegenomen van 85 tot 119, ofwel met 40%. Wat de produktieomvang wil zeggen, zowel in totaal als in diverse onderdelen, alsook in vergelijking met een ander ruilverkavelingsgebied is uit tabel 22 op te maken.

Tabel 22. Produktieomvang op A+B-bedrijven

Ruilverkaveling	Jaar	Gem. bedr.-gr. in ha	Aantal standaardbedrijfseenheden per bedrijf totaal	bedrijf voor vered.	ha totaal	ha excl. vered.	vaste mnl. arb.kr.
"Schaft"	1965	15,5	85	13	5,5	4,7	69
	1970	16,9	119	31	7,0	5,2	95
"Midden-Maasland"	1964	10,0	63	14	6,3	4,9	50
	1969	11,5	85	25	7,4	5,2	72

De grotere totale produktieomvang in "Schaft" was - althans in 1965 - alleen het gevolg van een grotere bedrijfsoppervlakte; hierbij was de intensiteit van het grondgebruik lager dan in "Midden-Maasland" bij een in beide gebieden nagenoeg gelijke veredelingsproduktie. In "Schaft" is van 1965 tot 1970 de bedrijfsomvang (in s.b.e.) toegenomen met 40% en in "Midden-Maasland" met 35%. De sterkere toeneming in Schaft is vooral veroorzaakt door een sterkere uitbreiding van de veredelingsproduktie, terwijl de intensiteit van het grondgebruik ook iets is toegenomen. Voorts is het aantal s.b.e. per vaste mannelijke arbeidskracht in "Schaft" aanzienlijk hoger dan in "Midden-Maasland", dit komt door de gemiddeld grotere bedrijven in "Schaft" en een nauwelijks hogere arbeidsbezetting dan in "Midden-Maasland". Resumerend kan gesteld worden dat het grotere aantal s.b.e. per bedrijf in "Schaft" ten opzichte van "Midden-Maasland" het gevolg is van een grotere bedrijfsoppervlakte en meer veredeling. De sterkere groei in "Schaft" is vooral veroorzaakt door meer veredeling.

Betreffende de produktieomvang zijn er grote verschillen tussen de beide deelgebieden. In het zuidelijke gebied zijn de bedrijven veel groter,

is er veel meer veredeling en een veel hogere arbeidsproduktiviteit dan in het Noorden. De toegenomen produktie in de afgelopen jaren valt vrijwel geheel aan Zuid toe, dat al reeds in 1965 een gunstiger beeld te zien gaf dan het Noorden. Over de bedrijfstypen kan opgemerkt worden dat die "met veredeling" (typen 2, 4 en 6) alsook de "veebedrijven" (type 1) zowel in de huidige toestand als wat de recente ontwikkeling betreft het gunstigste beeld vertonen.

De produktieomvang - die afhankelijk is van de oppervlakte grond, de intensiteit van de bedrijfsvoering en de omvang van de veredeling - loopt van bedrijf tot bedrijf zeer uiteen. Zo zijn er kleinere bedrijven met veel en grotere bedrijven met weinig s.b.e. Naar huidige maatstaven beroordeeld kan bij een omvang van 100 of meer s.b.e. per bedrijf van een behoorlijke omvang worden gesproken. In 1970 hadden 37 van de 61 A+B-bedrijven 100 of meer s.b.e. (in 1965 18 van de 71). Relatief veel bedrijven met ≥ 100 s.b.e. waren er in 1970: in de grootteklassen ≥ 15 ha, bij de bedrijfstypen "met veredeling" (2, 4 en 6) en de "veebedrijven" (type 1), in gebied Zuid, op bedrijven van jongere bedrijfshoofden (vnl. < 40 jaar), alsook bij de bedrijven die als "blijvers" worden gezien.

§ 6. De arbeidsbezetting (bijlagen 24, 26 en 27)

Het aantal A+B-bedrijven in het ruilverkavelingsgebied is van 1965 tot 1970 vrijwel evenveel verminderd als het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten (resp. 13 en 12%). Het aantal vaste arbeidskrachten per bedrijf is dan ook vrijwel gelijk gebleven (resp. 1,23 en 1,25).

Het aantal bedrijfshoofden is evenveel verminderd als het aantal bedrijven; het aantal meewerkende zoons kwam van 12 op 10 en er zijn maar weinig overige arbeidskrachten. Ruim viervijfde van de vaste arbeidsbezetting op de A+B-bedrijven bestaat uit bedrijfshoofden. Meer dan driekwart van de bedrijven zijn dan ook "eenmansbedrijven". Het aantal vaste mannelijke arbeidskrachten per bedrijf is de laatste jaren vooral verminderd op de bedrijven van 15-20 ha en op de "veebedrijven met veredeling".

De arbeidsproduktiviteit, gemeten en uitgedrukt in aantal s.b.e. per vaste mannelijke arbeidskracht, is toegenomen van 69 tot 95 s.b.e., zijnde met bijna 38% ofwel ± 6,5% per jaar ("Midden-Maasland" van 50 tot 72 is ± 7% per jaar). Deze toeneming van de arbeidsproduktiviteit was enerzijds het gevolg van een uitbreiding van de produktie, anderzijds van een vermindering van het aantal arbeidskrachten. Deze factoren hebben resp. + 4% en ± 2,5% per jaar aan de arbeidsproduktiviteit bijgedragen 1) ("Midden-Maasland" resp. ± 2,5 en ± 4,5%). De arbeidsproduktiviteit is het hoogste op de bedrijven met veredeling (typen 2, 4 en 6) en op de "veebedrijven" (type 1). Doordat de arbeidsbezetting in gebied Zuid het

1) Voor Nederland zijn deze cijfers: stijging arbeidsproduktiviteit 5,5% per jaar, te weten: vermindering arbeidskrachten 4% per jaar en toeneming produktieomvang 1,5% per jaar.

laagste is en de bedrijfsomvang het grootst, is de arbeidsproduktiviteit hier veel hoger dan in gebied Noord. Terwijl de arbeidsproduktiviteit in het noordelijke gebied nagenoeg niet is veranderd, is deze in gebied Zuid toegenomen van 73 tot 106 s.b.e. per man (45%) ofwel met ± 7,5% per jaar. Deze toeneming was minstens zo sterk als in "Midden-Maasland" bij een veel hoger uitgangspunt in Schaft-Zuid.

HOOFDSTUK IV

Enkele aspecten van de agrarisch-sociale structuur

§ 1. De bedrijfshoofden (bijlage 28)

In het ruilverkavelingsgebied "Schaft" zijn veel jonge bedrijfshoofden. Zowel in 1965 als in 1970 was bijna twee derde (63 en 64%) van de A+B-bedrijfshoofden jonger dan 50 jaar. De leeftijdsopbouw is de laatste jaren nauwelijks gewijzigd en de vermindering van het aantal bedrijfshoofden was voor bijna elke leeftijdsklasse van evenveel betekenis.

Een meer dan gemiddeld aantal jongere bedrijfshoofden (< 50 jaar) is er op de bedrijven ≥ 25 ha, op de bedrijven in deelgebied Zuid alsook op de bedrijven van de "blijvers". Bij de bedrijfstypen hebben vooral de "veebedrijven met veredeling", de "veredelingsbedrijven" en de "veebedrijven" relatief veel jongere bedrijfshoofden.

§ 2. Bedrijfsopvolging (bijlage 29)

Wanneer A+B-bedrijfshoofden vanwege gevorderde leeftijd het beroep gaan beëindigen, komt aan de orde wat er met het bedrijf zal gaan gebeuren: zal het worden opgeheven of is er een opvolger die het zal voortzetten? Zoals in hoofdstuk II, § 3 reeds is opgemerkt, worden de bedrijven die blijven voortbestaan bijna alle door een zoon of schoonzoon overgenomen. Het is daarom vooral nodig aandacht te schenken aan de bedrijfsopvolgers in de naaste familiekring. Ten einde een enigszins gefundeerd inzicht te kunnen geven zal de opvolgingssituatie alleen worden bezien van bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder. Op deze bedrijven komt de beroepsbeëindiging van het bedrijfshoofd en de kwestie van de opvolging de komende 10 à 15 jaar zeker aan de orde. Bovendien kan alleen voor deze categorie landbouwers en tuinders via streekkenners een enigszins betrouwbare indruk worden verkregen over wat er waarschijnlijk met het bedrijf zal gaan gebeuren. Wanneer we uitgaan van een abdicatieleeftijd die ligt omstreeks de 65 jaar, dan komen binnen 15 jaar ruim 22 A+B-bedrijven uit hoofde van de leeftijd van het bedrijfshoofd in aanmerking voor overneming of opheffing.

Volgens tabel 23 is op 6 bedrijven de opvolging verzekerd en kan voor 3 bedrijven (met 100 of meer s.b.e.), waar de opvolging twijfelachtig is, wel een opvolger verwacht worden. Er is dus voor 9 bedrijven een opvolger te verwachten, terwijl dan 13 bedrijven geen opvolger zullen hebben. Deze 13 bedrijven hadden in mei 1970 bijna 180 ha cultuurgrond in gebruik, ofwel 17% van de cultuurgrond van alle A+B-bedrijven. Het zijn voornamelijk de kleinste bedrijven waar geen opvolgers zijn en verder zijn het meest bedrijven die behoren tot de typen met weinig veredeling.

Tabel 23. Opvolgingssituatie (A+B-bedrijven)

	Aantal bedrijven	Aantal bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder totaal	waarvan de opvolging verzekerd is	niet-verzekerd is	twijfelachtig is
< 15 ha	34	13	3	9	1
≥ 15 ha	27	9	3	3	3
Totaal	61	22	6	12	4
Type 1) 1 + 3 + 5	33	15	5	8	2
2 + 4 + 6	27	7	1	4	2
Gebied: Noord	14	7	3	3	1
Zuid	47	15	3	9	3
< 100 s.b.e.	24	12	3	8	1
≥ 100 s.b.e.	37	10	3	4	3
Blijvers	38	7	4	-	3
Twijfelaars	9	5	2	2	1
Wijkers	14	10	-	10	-
Opp. cult.gr. in ha 2)	1030			167	96

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
2) Meitelling 1970.
Bron: navraag bij streekkenners.

Een indeling die ervan uitgaat of het bedrijf op grond van meerdere factoren dan alleen de opvolging zal blijven bestaan, komt tot een aantal "blijvers" van 7 en nog tot 5 twijfelaars. Dit geldt dan voor de bedrijven van bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder.

§ 3. Toekomstige ontwikkeling van het aantal bedrijven

Zoals in hoofdstuk II § 3 is gebleken vermindert het aantal bedrijven vooral door beroepsbeëindiging en beroepsverandering. Ook in de naaste toekomst zullen hogere leeftijd - gecombineerd met het ontbreken van een opvolger - alsook beroepsverandering, de belangrijkste redenen voor bedrijfsopheffing zijn. Het is te verwachten dat dit in het merendeel van de gevallen leidt tot opheffing van het bedrijf, in enkele gevallen kan het bedrijf (voorlopig) als C- of D-bedrijf worden voortgezet.

De afgelopen 5 jaar is het aantal A+B-bedrijven verminderd van 70 tot 61 (11 bedrijven gingen uit de groep en 2 kwamen er in). Aangezien het hier slechts een zeer beperkt aantal bedrijven betreft, waarbij toevallige omstandigheden een grote rol kunnen spelen, is het niet verantwoord deze lijn voor de toekomst (tot b.v. 1985) door te trekken. Om toch een indruk te krijgen van het toekomstige aantal bedrijven zijn, met de hulp van enkele ter plaatse goed bekende personen, de A+B-bedrijven ingedeeld in

ontwikkelingsbedrijven 1) en niet-ontwikkelingsbedrijven.

Zoals in tabel 23 en bijlage 25 naar voren komt, zijn 38 van de 61 bedrijven als "blijver" bestempeld, 9 als "twijfelaar" en 14 als "wijker". Het grootste vraagteken hierbij is wat er met de 9 "twijfelaars" zal gebeuren. Van hen hebben 4 een bedrijf met 100 of meer s.b.e., als deze bedrijven blijven bestaan, zou het toekomstige aantal bedrijven dus op 42 kunnen uitkomen. In dit geval zou de toekomstige vermindering van het aantal bedrijven trager verlopen dan in het jongste verleden. Een ongeveer gelijke vermindering als in het verleden zou op een toekomstig aantal van 40 bedrijven komen. Bij een totale oppervlakte cultuurgrond van ruim 1 000 ha (1970) zou de gemiddelde bedrijfsgrootte dus 25 ha kunnen zijn.

Indien de arbeidsproduktiviteit in de toekomst in gelijke mate zal toenemen als de laatste jaren (hetgeen technisch gezien zeer wel mogelijk is), zal bij een zelfde vermindering van het aantal arbeidskrachten als in het verleden, de produktie een zelfde uitbreiding moeten hebben als de laatste jaren. Wat dit laatste betreft is het niet zonder meer duidelijk of dit wel een haalbare kaart is.

1) Als ontwikkelingsbedrijven (= blijvers) zijn aangemerkt die bedrijven welke op grond van hun omvang, hun groei in het jongste verleden, hun ligging en gebouwensituatie, de kwaliteit van hun ondernemer en/of zijn opvolger, de financiële mogelijkheden en de produktieomstandigheden, zullen blijven voortbestaan. Niet alle bedrijven die als blijvers zijn aangemerkt, hebben een eigen opvolger. Deze bedrijven zijn echter dusdanig van omvang, ligging, enz., dat wanneer het huidige bedrijfshoofd ermee ophoudt, er zeker gegadigden voor zullen komen.

Samenvatting

1. De ruilverkaveling "Schaft" ligt ten zuiden van het dorp Valkenswaard, omvat voornamelijk grondgebied van de gemeente Valkenswaard en behoort tot het landbouwgebied de Oostelijke Kempen. De bodem bestaat uit zandgronden.
   Het gebied grenst aan België en wordt verder grotendeels omsloten door bossen en natuurgebieden, ook in het blok zijn dergelijke gebieden gelegen.

2. Overigens is het een agrarisch gebied waarin Schaft als het enige dorp kan worden aangemerkt en waar de overige bewoning grotendeels verspreid is over een aantal buurtschappen.
   Het aantal inwoners van het ruilverkavelingsgebied is de laatste decennia weinig veranderd en vormt slechts een zeer klein gedeelte van de totale bevolking van Valkenswaard.

3. Wat de ruimtelijke ontwikkeling betreft zal - door de nauwe betrokkenheid met natuurgebieden - wellicht alleen met recreatiemogelijkheden rekening moeten worden gehouden.

4. De grondgebruikers die in het ruilverkavelingsgebied wonen exploiteren bijna 1300 ha grond, hiervan is 80% in gebruik bij A+B-bedrijven.
   Tweevijfde van de 101 geregistreerden behoort tot de C- en D-groep. Het aantal C- en D-bedrijven is de laatste jaren niet veranderd.

5. In de periode 1965-1970 is het aantal A+B-bedrijven verminderd van 70 tot 61, dit komt neer op 2,7% per jaar.
   De bedrijven die uit de A+B-groep zijn verdwenen zijn meest voortgezet in de C- of D-groep (9), slechts 2 zijn opgeheven.
   De vermindering van het aantal A+B-bedrijven hangt samen met beroepsbeëindiging dan wel met beroepsverandering van het bedrijfshoofd, alsook met andere oorzaken. Het aantal bedrijven is hierdoor met resp. 6, 3 en 2 verminderd.

6. Van de 10 A+B-bedrijven waar het bedrijfshoofd het beroep heeft beëindigd, zijn er 4 in de A+B-groep voortgezet, alle door een zoon. Bij de overige oorzaken zijn 3 van de 8 bedrijven in de A+B-groep gebleven.

7. De verandering in de bedrijfsgroottestructuur, de verdeling van het aantal bedrijven over de grootteklassen, betrof de afgelopen 5 jaar een vermindering van het aantal A+B-bedrijven kleiner dan 15 ha. De gemiddelde oppervlakte van de A+B-bedrijven is van 1965 tot 1970 met 1,4 ha toegenomen tot bijna 17 ha. De belangrijkste oorzaak hiervan was de vermindering van het aantal kleinere bedrijven.

8. In de periode van onderzoek is 10% van de oppervlakte cultuurgrond vrijgekomen, voor slechts een kwart door opheffing van bedrijven, de rest door bedrijfsverkleiningen. De vrijgekomen grond is grotendeels gebruikt voor vergroting van bestaande A+B-bedrijven.

9. In de periode 1965-1970 is op ruim de helft van de A+B-bedrijven de oppervlakte cultuurgrond met 1 ha of meer veranderd. Voor ruim twee derde betrof dit een vergroting en voor ongeveer een derde een verkleining van de oppervlakte cultuurgrond.

10. Bijna twee derde (63%) van de cultuurgrond is eigendom van de gebruikers.
Het grondgebruik is België is beperkt van omvang .
De A+B-bedrijven hadden in 1970 gemiddeld 8,8 kavels met een gemiddelde grootte van 1,9 ha.

11. Op de A+B-bedrijven is van 1965 tot 1970 het grasland uitgebreid van 48 tot 70% van de cultuurgrond. Het aantal bedrijven zonder bouwland is toegenomen tot 12.

12. Op grond van het percentage s.b.e. voor akkerbouw, rundveehouderij en veredeling per bedrijf zijn bij de A+B-bedrijven 6 bedrijfstypen onderscheiden, nl. 3 typen veebedrijven, 2 typen gemengde bedrijven en veredelingsbedrijven. Vooral het aantal "veebedrijven met akkerbouw" en gemengde bedrijven is sterk verminderd, waartegenover het aantal "veebedrijven", "veebedrijven met veredeling" en "veredelingsbedrijven" sterk is toegenomen. Het zuiden van het gebied is het meest op de veredeling gericht.

13. De oppervlakte bouwland is de laatste jaren met ruim 250 ha verminderd. Het bouwplan is zeer eenvoudig en extensief. Ook het kleine areaal tuinbouwgewassen is verminderd.

14. Het aantal melkkoeien per bedrijf (bijna 12 in 1965, bijna 21 in 1970) is de afgelopen vijf jaar alleen toegenomen door meer grasland per bedrijf. De intensiteit van het graslandgebruik is niet veranderd. Op ruim twee vijfde van de bedrijven hield men in 1970 ≥20 melkkoeien. Bijna twee derde van de melkkoeien werd gehouden in veestapels van 20 stuks of meer.

15. In elke sector van de veredelingsproduktie is de laatste jaren het aantal dieren aanzienlijk toegenomen. Voor de veredelingsproduktie in zijn geheel geldt dat de eenheden groter zijn geworden en het aantal bedrijven waarop deze worden gehouden doorgaans is verminderd. Het merendeel van de dieren wordt gehouden op bedrijven met grotere eenheden. Zo werd in 1970 ruim driekwart van het aantal mestvarkens gehouden in eenheden van 100 of meer, de fokzeugen voor meer dan de helft in eenheden van 40 of meer en de leghennen voor 90% in eenheden van 2 500 of meer.
De varkenshouderij is verreweg de belangrijkste veredelingstak.

16. De totale landbouwproduktie van de groep A+B-bedrijven is, gemeten in s.b.e., de laatste 5 jaar gegroeid met bijna 4% per jaar. Hiertoe hebben alleen de rundveehouderij en de veredelingsproduktie bijgedragen, de akkerbouw is in betekenis afgenomen.
De rundveehouderij is de grootste produktietak (59% van het totaalaantal s.b.e.), gevolgd door de veredelingsproduktie (26%) en de akkerbouw (14%).
De omvang van de A+B-bedrijven was in 1970 gemiddeld 119 s.b.e. per bedrijf, dit was 40% groter dan in 1965.

17. De vaste mannelijke arbeidsbezetting op alle A+B-bedrijven is van 1965 tot 1970 vrijwel evenveel verminderd als het aantal bedrijven. Deze vaste bezetting bestaat voor ruim vier vijfde uit bedrijfshoofden en voor 13% uit meewerkende zoons. Meer dan driekwart van de bedrijven zijn "eenmansbedrijven".
De arbeidsproduktiviteit is van 1965 tot 1970 met $\pm$ 6,5% per jaar toegenomen van 69 tot 95 s.b.e. per vaste mannelijke arbeidskracht.

18. Bijna twee derde van de bedrijfshoofden is jonger dan 50 jaar. Op minder dan de helft van de bedrijven met een bedrijfshoofd $\geq$ 50 jaar is een opvolger te verwachten. Ditzelfde hebben we ook in het jongste verleden gezien.

19. Bij het onderzoek zijn twee deelgebieden onderscheiden. Hiervan is het kleinste, noordelijke, deelgebied een uitbreiding van het oorspronkelijke blok. Ondanks de iets minder gunstige verkaveling en wat meer pacht is gebied Zuid duidelijk een gebied in ontwikkeling. De bedrijven zijn groter van oppervlakte en van omvang, er zijn meer koeien per 100 ha grasland en er is meer veredelingsproduktie, de arbeidsproduktiviteit per man ligt veel hoger, en er zijn relatief meer jongere bedrijfshoofden.

20. Op grond van de ontwikkelingen in het jongste verleden en op grond van de indeling van de bedrijven in "ontwikkelingsbedrijven" kan het toekomstige aantal A+B-bedrijven in dit gebied op $\pm$ 40 worden begroot. Bij dit aantal bedrijven kan de gemiddelde bedrijfsgrootte op 25 ha uitkomen.
Een toekomstige stijging van de arbeidsproduktiviteit, gelijk aan die in het jongste verleden, zal vooral aan de uitbreiding van de produktie zware eisen stellen.

BIJLAGE 1

De geregistreerden naar hoofdberoep

Gemeente/gebied		Oppervlakte cultuurgrond in ha		totaal-aantal	Landbouwers: aantal in de grootteklasse van:					opp. cult.-grond in ha		Tuin-ders	Land-arb.	Niet-agrariërs
		totaal	≥ 1 ha		0-5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	≥ 20 ha	totaal	gem. per bedr.	aantallen		
Valkenswaard	1947	2 627	2 497	293	106	102	74		11	2 277	7,8	9	15	509
	1955	2 427	2 370	228	44	100	50	20	14	2 253	9,9	10	4	161
	1959	2 508	2 456	201	17	80	70	20	14	2 281	11,3	4	3	179
	1965 1)	2 351	2 331	160			70	17	21	2 040	12,8	9	4	128
Oostelijke Kempen	1947	32 625	31 741	3 653	974	1 584	951		144	30 745	8,4	79	279	2 998
	1955	34 965	34 497	3 318	521	1 557	786	266	188	32 924	9,9	86	22	1 448
	1959	36 560	36 154	3 082	318	1 299	983	288	194	33 668	10,9	80	26	1 541
	1965	37 298	37 102	2 662	213	783	1 055	358	253	33 156	12,5	98	15	1 411

1) Voor 1965 is de verdeling over de grootteklassen per gemeente alleen bekend van alle beroepen te zamen; ter oriëntatie zijn de grootteklassen ≥ 10 ha opgenomen.

N.B. 1947 t/m 1959 alleen aantal bedrijven met cultuurgrond, 1965 ook zonder cultuurgrond.

Bron: C.B.S.

BIJLAGE 2

Geregistreerde telplichtigen: ruilverkaveling Schaft

	Aantal geregistreerden									
	totaal		in de beroepsgroep							
			A		B		C		D	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
Zonder cultuurgrond	5	-	-	-	-	-	-	-	5	-
< 1 ha	7	6	-	-	-	-	5	5	2	1
1 - < 5 ha	14	15	-	1	-	-	10	9	4	5
5 - < 10 ha	20	15	12	4	1	1	3	6	4	4
10 - < 15 ha	41	37	30	25	3	3	7	4	1	5
15 - < 20 ha	6	11	6	9	-	1	-	1	-	-
20 - < 25 ha	10	8	8	7	2	1	-	-	-	-
25 - < 30 ha	4	4	4	3	-	1	-	-	-	-
≥ 30 ha	4	5	4	5	-	-	-	-	-	-
Totaalaantal bedrijven	111	101	64	54	6	7	25	25	16	15
Percentage bedrijven	100	100	58	53	5	7	23	25	14	15
Oppervlakte cultuurgrond in ha	1 270	1 279	989	916	95	114	135	136	51	113
Percentage cultuurgrond	100	100	78	71	7	9	11	11	4	9

Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 3

Geregistreerde telplichtigen: deelgebied Noord

	Aantal geregistreerden									
	totaal		in de beroepsgroep							
			A		B		C		D	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
Zonder cultuurgrond	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-
< 1 ha	1	2	-	-	-	-	1	1	-	1
1 - < 5 ha	2	2	-	-	-	-	2	1	-	1
5 - < 10 ha	3	6	3	2	-	1	-	2	-	1
10 - < 15 ha	9	7	6	5	2	1	1	-	-	1
15 - < 20 ha	1	1	1	-	-	1	-	-	-	-
20 - < 25 ha	4	3	2	2	2	1	-	-	-	-
25 - < 30 ha	-	1	-	1	-	-	-	-	-	-
≥ 30 ha										
Totaalaantal bedrijven	21	22	12	10	4	4	4	4	1	4
Percentage bedrijven	100	100	57	46	19	18	19	18	5	18
Oppervlakte cultuurgrond in ha	250	265	161	153	71	65	18	18	-	29
Percentage cultuurgrond	100	100	65	58	28	24	7	7	-	11

Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 4

Geregistreerde telplichtigen: deelgebied Zuid

	Aantal geregistreerden									
	totaal		in de beroepsgroep							
			A		B		C		D	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
Zonder cultuurgrond	4	-	-	-	-	-	-	-	4	-
< 1 ha	6	4	-	-	-	-	4	4	2	-
1 - < 5 ha	12	13	-	1	-	-	8	8	4	4
5 - < 10 ha	17	9	9	2	1	-	3	4	4	3
10 - < 15 ha	32	30	24	20	1	2	6	4	1	4
15 - < 20 ha	5	10	5	9	-	-	-	1	-	-
20 - < 25 ha	6	5	6	5	-	-	-	-	-	-
25 - < 30 ha	4	3	4	2	-	1	-	-	-	-
≥ 30 ha	4	5	4	5	-	-	-	-	-	-
Totaalaantal bedrijven	90	79	52	44	2	3	21	21	15	11
Percentage bedrijven	100	100	58	56	2	4	23	26	17	14
Oppervlakte cultuurgrond in ha	1 020	1 015	828	764	24	49	117	118	51	84
Percentage cultuurgrond	100	100	81	75	2	5	12	12	5	8

Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 5

Nevenberoepen van de B-, hoofdberoepen van de C- en vorige beroepen van de D-geregistreerden

	Aantal geregistreerden in de groep					
	B		C		D	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970
Zelfstandig agrariër					15	10
Land- en tuinbouwarbeider	-	-	2	1	-	-
Landbouw-verwant zelfstandig	5	3	3	1	-	-
Landbouw-verwant in loondienst	-	1	1	-	-	-
Verzorgende beroepen (locaal)	-	1	3	2	-	-
Grondbewerker, gemeentearbeider, enz.	-	-	6	5	-	1
Transportarbeider	1	1	1	3	-	-
Bouwvakarbeider	-	-	1	2	-	-
Industriearbeiders	-	-	3	4	1	1
Overige arbeiders	-	1	1	2	-	-
Overige niet-agrarische beroepen	-	-	4	5	-	-
Invalide					-	3
Totaal	6	7	25	25	16	15

Bron: Landbouwtellingformulieren en zegslieden.

BIJLAGE 6 Wijzigingen in het aantal bedrijven in de periode 1965-1970

Omschrijving 1965	Wijzigingen in bedrijfsleiding en beroepsgroep aantal bedrijven in 1970							
	totaal	met hetzelfde bedrijfshoofd				met een ander bedrijfshoofd		
		totaal	A+B	C	D	totaal	A+B	C
A+B								
5 - < 10 ha	12	12	9	1	2	-	-	-
10 - < 15 ha	32	28	24	1	3	4	3	1
15 - < 20 ha	6	5	4	-	1	1	1	-
20 - < 25 ha	10	8	8	-	-	2	2	-
25 - < 30 ha	4	3	3	-	-	1	1	-
≥ 30 ha	4	4	4	-	-	-	-	-
Totaal	68	60	52	2	6	8	7	1
Leeftijd:								
< 40 jr.	27	24	21	2	1	3	3	-
40 - < 45 jr.	9	9	9	-	-	-	-	-
45 - < 50 jr.	7	6	5	-	1	1	-	1
50 - < 55 jr.	14	13	11	-	2	1	1	-
55 - < 60 jr.	7	6	5	-	1	1	1	-
60 - < 65 jr.	1	1	-	-	1	-	-	-
≥ 65 jr.	3	1	1	-	-	2	2	-
Type 1): 1	3	3	2	-	1	-	-	-
2	4	3	3	-	-	1	1	-
3	33	28	23	2	3	5	4	1
4	12	12	12	-	-	-	-	-
5	15	13	11	-	2	2	2	-
Gebied: Noord	16	15	12	1	2	1	1	-
Zuid	52	45	40	1	4	7	6	1
C-totaal	22	19	2	14	3	3	-	3
D-totaal	7	5	-	-	5	2	-	2

Omschrijving 1965	De opgeheven bedrijven					
	totaal	met als reden				
		overlijden	beroeps-verand.	ziekte, invaliditeit	bedr.wiss. in het blok	veeh. of gr.-gebr. losgel.
A+B						
5 - < 10 ha	1	-	1	-	-	-
10 - < 15 ha	1	1	-	-	-	-
15 - < 20 ha	-	-	-	-	-	-
20 - < 25 ha	-	-	-	-	-	-
25 - < 30 ha	-	-	-	-	-	-
≥ 30 ha	-	-	-	-	-	-
Totaal	2	1	1	-	-	-
Leeftijd:						
< 40 jr.	1	-	1	-	-	-
40 - < 45 jr.	-	-	-	-	-	-
45 - < 50 jr.	-	-	-	-	-	-
50 - < 55 jr.	-	-	-	-	-	-
55 - < 60 jr.	-	-	-	-	-	-
60 - < 65 jr.	1	1	-	-	-	-
≥ 65 jr.	-	-	-	-	-	-
Type 1): 1	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-
3	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-
5	1	1	-	-	-	-
Gebied: Noord	-	-	-	-	-	-
Zuid	2	1	1	-	-	-
C-totaal	3	-	-	1	1	1
D-totaal	9	3	-	-	-	6

1) Exclusief 1 tuinbouwbedrijf. Bron: Landbouwtellingformulieren en zegslieden.

BIJLAGE 7

Bedrijven met een ander bedrijfshoofd (overgedragen A+B-bedrijven)

Omschrijving 1965 A+B-bedrijven	Aantal ook in 1970 A+B-bedrijven, met als reden van overdracht:		
	rusten, ouderdom	beroepsverandering	opheffing maatschap 1)
	bedrijf is overgenomen door:		
	zoon	vreemd	familie
10 - < 15 ha	2	-	1
15 - < 20 ha	1	-	-
20 - < 25 ha	1	1	-
25 - < 30 ha	-	-	1
Totaal	4	1	2
Leeftijd:			
< 40 jr.	-	1	2
50 - < 55 jr.	1	-	-
55 - < 60 jr.	1	-	-
≥ 65 jr.	2	-	-
Type: 2	1	-	-
3	3	-	1
5	-	1	1
Gebied: Noord	-	1	-
Zuid	4	-	2

1) Zonder generatieverschil.
Bron: Landbouwtellingformulieren en zegslieden.

BIJLAGE 8

Nieuwe bedrijven

	Aantal nieuw-geregistreerden		
	totaal	in de beroepsgroep	
		C	D
Grootteklasse in 1970			
< 1 ha	1	1	-
1 - < 5 ha	1	1	-
5 - < 10 ha	2	1	1
Totaal	4	3	1
Reden van registratie:			
houden van vee	1	1	-
koop of pacht van los land	2	2	-
afsplitsing van vroeger eigen bedrijf	1	-	1
Oppervlakte cultuurgrond in ha	17	7	10

Bron: Landbouwtellingformulieren en zegslieden.

BIJLAGE 9

Bestemming van de grond van opgeheven bedrijven

	Oppervlakte cultuurgrond in 1965 in gebruik (in ha)			
	totaal	bij de bedrijven in groep		
		A+B	C	D
Norm bestaande landbouw-bedrijven	25	17	-	8
Voor recreatie	5	-	5	-
Zelf gehouden, niet meer telplichtigen	2	-	2	0
Totaal	32	17	7	8

Bron: Landbouwtellingformulieren en zegslieden.

BIJLAGE 10

Verandering in de bedrijfsgrootte (met 1 ha of meer)

A. Vergroting

In beide jaren	Omschrijving 1970	Aantal bedrijven dat is veranderd totaal	met een oppervlakte van: 1-<3 ha	3->5 ha	5-<7 ha	7-<10 ha	≥10 ha	Oppervl. van de verandering in ha
	10 - < 15 ha	9	7	2	-	-	-	18
	15 - < 20 ha	5	2	1	2	-	-	19
	20 - < 25 ha	2	1	-	-	1	-	13
	25 - < 30 ha	2	-	-	2	-	-	10
	≥ 30 ha	4	1	-	-	1	2	39
	Totaal	22	11	3	4	2	2	99
A+B	Type: 1	7	3	1	1	-	2	44
	2	5	3	1	1	-	-	15
	3	5	2	1	1	1	-	21
	4	1	1	-	-	-	-	1
	5	2	-	-	1	1	-	15
	6	2	2	-	-	-	-	3
	Gebied: Noord	4	2	-	1	1	-	18
	Zuid	18	9	3	3	1	2	81
C	totaal	3	2	1	-	-	-	6

B. Verkleining

	5 - < 10 ha	2	1	-	-	1	-	11
	10 - < 15 ha	3	1	1	-	-	1	21
	15 - < 20 ha	2	1	-	-	1	-	9
	20 - < 25 ha	1	1	-	-	-	-	2
	25 - < 30 ha	2	1	-	1	-	-	8
	Totaal	10	5	1	1	2	1	51
A+B	Type: 1	4	3	-	-	-	1	19
	2	4	2	-	1	1	-	18
	6	2	-	1	-	1	-	14
	Gebied: Noord	1	1	-	-	-	-	2
	Zuid	9	4	1	1	2	1	49
C	totaal	2	1	1	-	-	-	6
D	totaal	3	1	1	1	-	-	12

Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 11

Eigendom en pacht 1970 (A+B-bedrijven)

		Aantal bedrijven met cult.-grond	Oppervlakte cultuurgrond	Percentage		Pacht van ouders in procenten 1)	Aantal bedrijven met de cultuurgrond			
				eigendom	pacht		100% eigendom	≥50% eigendom	>50% pacht	100% pacht
5 - < 10 ha 2)		6	45	56	44	-	3	-	1	2
10 - < 15 ha		28	352	69	31	6	2	24	1	1
15 - < 20 ha		10	174	69	31	6	1	9	-	-
20 - < 25 ha		8	177	79	21	-	2	6	-	-
25 - < 30 ha		4	103	45	55	18	-	2	2	-
≥ 30 ha		5	179	46	54	-	-	2	3	-
Totaal		61	1030	63	37	5	8	43	7	3
Type 3)	1	16	335	55	45	4	4	6	6	-
	2	13	205	69	31	4	1	12	-	-
	3	12	204	68	32	5	-	12	-	-
	4	5	90	61	39	-	-	5	-	-
	5	5	86	64	36	-	1	2	1	1
	6	9	105	71	29	28	1	6	-	2
Gebied:	Noord	14	217	72	28	-	5	7	2	-
	Zuid	47	813	61	39	6	3	36	5	3
Blijvers		38	725	64	36	5	6	27	4	1
Twijfelaars		9	116	66	34	19	-	8	-	1
Wijkers		14	189	59	41	-	2	8	3	1

1) In procenten van de oppervlakte pachtland.
2) Inclusief in 1970 1 bedrijf van 1-5 ha; dit bedrijf is verder in dit verslag steeds opgenomen onder 5-10 ha.
3) Exclusief 1 tuinbouwbedrijf.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 12

Bedrijfsverkaveling 1970 (A+B-bedrijven)

		Aantal bedrijven met cultuurgrond	Oppervl. cultuurgrond	Aantal kavels totaal	Aantal kavels gem. per bedrijf	Gemiddelde kavelgrootte	Aantal bedrijven met . . . . . kavels 1	2-4	5-9	10-14	15-19	20-24
5 - < 10 ha		6	45	25	4,2	1,80	2	1	2	1	-	-
10 - < 15 ha		28	352	233	8,3	1,51	1	4	12	9	2	-
15 - < 20 ha		10	174	81	8,1	2,14	-	2	3	4	1	-
20 - < 25 ha		8	177	71	8,9	2,49	2	1	2	-	2	1
25 - < 30 ha		4	103	37	9,3	2,79	-	-	2	2	-	-
≥ 30 ha		5	179	88	17,6	2,04	-	-	-	1	2	2
Totaal		61	1030	535	8,8	1,93	5	8	21	17	7	3
Type 1)	1	16	335	122	7,6	2,74	2	5	5	1	1	2
	2	13	205	109	8,4	1,88	1	-	6	5	1	-
	3	12	204	122	10,2	1,67	-	2	3	6	-	1
	4	5	90	63	12,6	1,43	-	-	1	1	3	-
	5	5	86	46	9,2	1,88	-	-	2	2	1	-
	6	9	105	70	7,8	1,49	2	-	4	2	1	-
Gebied:	Noord	14	217	88	6,3	2,47	2	6	2	2	2	-
	Zuid	47	813	447	9,5	1,82	3	2	19	5	5	3
Blijvers		38	725	332	8,7	2,18	4	6	11	11	3	3
Twijfelaars		9	116	78	8,7	1,49	-	1	5	1	2	-
Wijkers		14	189	125	8,9	1,51	1	1	5	5	2	-

1) Exclusief 1 tuinbouwbedrijf.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 13

Grondgebruik

Omschrijving	Aantal bedrijven met cultuurgrond		Oppervlakte cult.gr. in ha		Percentage van de cultuurgrond					
					bouwland		grasland		tuinland	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	13	6	115	45	53	39	42	50	5	11
10 - < 15 ha	33	28	415	352	48	30	52	70	-	-
15 - < 20 ha	6	10	106	174	51	32	49	68	0	0
20 - < 25 ha	10	8	218	177	51	25	49	75	-	-
25 - < 30 ha	4	4	108	103	50	35	50	65	0	-
≥ 30 ha	4	5	122	179	62	24	38	76	-	-
Totaal A + B	70	61	1084	1030	51	29	48	70	1	1
Type 1) 1	3	16	44	335	11	12	89	88	-	-
2	4	13	69	205	28	22	72	78	-	-
3	33	12	500	204	49	39	51	61	0	-
4	12	5	172	90	52	41	48	59	0	-
5	16	5	286	86	67	65	33	35	-	0
6		9		105		39		61		-
Gebied: Noord	16	14	232	218	54	28	45	70	1	2
Zuid	54	47	852	812	50	30	49	70	1	0
C-bedrijven < 5 ha	15	14	35	25	50	39	49	56	1	1
≥ 5 ha	10	11	100	111	87	66	13	34	-	-
totaal	25	25	135	136	77	61	23	38	0	0
D-bedrijven < 5 ha	6	6	13	16	64	55	36	45	-	-
≥ 5 ha	5	9	38	97	56	31	44	69	-	-
totaal	11	15	51	113	58	34	42	66	-	-

1) Exclusief 2 tuinbouwbedrijven in 1965 en 1 in 1970.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 14

Standaardbedrijfseenheden 1968

Voornaamste gewassen	Eenheden per ha	Veehouderij	Eenheden per dier
Granen	3,0	Rundvee:	
Hakvruchten:		kalveren	0,7
pootaardappelen	9,0	jongvee	0,7
consumptieaardappelen	5,5	melkkoeien	2,5
fabrieksaardappelen	5,5	mestvee	0,8
aardappelen te velde verkocht	5,0	dekstieren	1,25
voeraardappelen	5,0	meststieren	0,8
suikerbieten	6,5	mestkalveren	0,4
Peulvruchten:		Varkens:	
conservenerwten	3,0	mestvarkens	0,16
bruine bonen	4,5	opfokzeugen	0,16
veldbonen (+ wikken)	4,5	fokzeugen	1,6
overige peulvruchten	4,5	beren	1,6
Vlas en zaden:		Pluimvee:	
ongerepeld vlas	3,5	hennen	0,02
strovlas (+ lijnzaad)	3,5	slachtkuikens	0,004
vlas te velde verkocht	3,5		
bietenzaad	9,0		
graszaad	4,5	Schapen	0,25
overige zaden	4,5		
Voedergewassen:			
voederbieten	6,5		
klaver en luzerne	2,5		
grasland	1,0		
Overige gewassen:			
uien	14,0		
pootbietjes	16,0		
asperges	17,0		

Bron: L.E.I.

Standaardbedrijfseenheden (s.b.e.) zijn verhoudingsgetallen voor de toegevoegde waarde in de verschillende produktierichtingen. Deze verhoudingsgetallen zijn gebaseerd op de hoogte van de netto-toegevoegde waarde op basis van factorkosten bij een moderne bedrijfsvoering volgens berekeningen van het L.E.I. in 1968.

De netto-toegevoegde waarde is gelijkgesteld aan de waarde van de prestaties van arbeid, kapitaal en grond, die per eenheid (ha, dier) benodigd zijn. Dat wil zeggen, dat de arbeid is ingerekend tegen de in 1968 geldende arbeidskosten (CAO-loon incl. sociale lasten), dat de rente over het geïnvesteerde vermogen is ingerekend tegen een rentevoet van 6% en dat voor de grond de nettopacht in rekening is gebracht.

Een bedrag van f. 25 000,- netto-toegevoegde waarde is vervolgens gelijkgesteld aan 100 eenheden. Voor deze eenheden is de benaming standaardbedrijfseenheden (s.b.e.) gekozen.

BIJLAGE 15

Verdeling A- en B-bedrijven naar bedrijfstype

	Aantal bedrijven												
	totaal		van het type										
			1		2		3		4		5		6
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1970
5 - < 10 ha	11	5	-	2	-	-	6	-	3	-	2	2	1
10 - < 15 ha	33	28	2	4	2	8	17	7	7	2	5	-	7
15 - < 20 ha	6	10	1	3	-	2	2	2	-	1	3	1	1
20 - < 25 ha	10	8	-	2	2	2	4	2	-	1	4	1	-
25 - < 30 ha	4	4	-	2	-	1	3	-	1	-	-	1	-
≥ 30 ha	4	5	-	3	-	-	1	1	1	1	2	-	-
Gebied: Noord	15	13	-	6	-	2	9	3	1	-	5	2	-
Zuid	53	47	3	10	4	11	24	9	11	5	11	3	9
Totaalaantal bedr. 1)	68	60	3	16	4	13	33	12	12	5	16	5	9
Percentage bedr.	100	100	4	27	6	22	49	20	18	8	23	8	15
Opp. cult.gr. in ha	1071	1025	44	335	69	205	500	204	172	90	286	86	105
Perc. cultuurgrond	100	100	4	33	6	20	47	20	16	9	27	8	10

1) Exclusief 2 tuinbouwbedrijven in 1965 en 1 in 1970.
Bron: Landbouwtellingformulieren van L.E.I.

BIJLAGE 16

Bouwlandgebruik op A+B-bedrijven

Omschrijving	Oppervlakte bouwland in ha		Oppervlakte beteeld met: (hele ha)								
			granen		aardappelen		suiker-bieten	voederbieten		overige gewassen	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	61	18	54	14	5	3	1	0	-	0	-
10 - < 15 ha	199	105	174	92	20	12	1	2	1	2	-
15 - < 20 ha	54	56	45	45	8	8	-	0	1	1	2
20 - < 25 ha	111	44	102	41	8	3	1	1	-	-	1
25 - < 30 ha	53	32	48	28	3	4	2	-	-	-	-
≥ 30 ha	76	42	72	40	3	2	-	0	1	-	-
Totaal	554	297	495	260	47	32	5	4	2	3	3
Type 1) 1	5	42	1	35	2	6	-	-	1	2	-
2	19	46	16	38	3	6	-	0	-	-	2
3	246	79	220	69	20	9	2	3	0	1	1
4	90	37	79	34	8	3	2	1	1	0	-
5	190	51	174	46	14	5	1	1	-	0	-
6		41		38		2			0		-
Gebied: Noord	125	60	109	49	12	9	2	1	1	0	1
Zuid	429	237	385	211	35	22	3	3	1	3	2

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 17

Grasland (A- en B-bedrijven)

Grootteklasse, bedrijfstype, deelgebied	Oppervlakte in ha				Opp. tijdelijk grasland in % van alle grasl.		Opp. grasland per bedrijf met grasland	
	alle grasland		tijdelijk grasland					
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	48	23	7	2	16	9	4,0	3,8
10 - < 15 ha	216	247	22	22	10	9	6,5	8,8
15 - < 20 ha	52	118	4	3	8	3	8,7	11,8
20 - < 25 ha	107	132	19	8	18	6	10,7	16,5
25 - < 30 ha	54	67	1	4	2	6	13,5	16,7
≥ 30 ha	47	137	12	23	27	17	11,7	27,4
Totaal	524	724	65	62	12	9	7,6	11,9
Type 1) 1	39	293	8	29	21	10	13,0	18,3
2	49	159	11	4	22	3	12,3	12,2
3	254	125	24	7	9	6	7,7	10,4
4	82	53	3	9	4	17	6,8	10,6
5	96	31	19	-	20	-	6,0	6,2
6		63		13		21		7,0
Gebied: Noord	104	153	9	6	9	4	6,9	10,9
Zuid	420	571	56	56	13	10	7,8	12,1

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 18

Rundveehouderij I

Omschrijving		Aantal bedrijven									
		totaal		met melkkoeien		met jongvee		met weidemest-vee		met grasland	
A+B		1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha		13	6	12	4	12	2	1	-	12	6
10 - < 15 ha		33	28	33	26	33	26	4	4	33	28
15 - < 20 ha		6	10	6	9	6	10	-	1	6	10
20 - < 25 ha		10	8	10	8	10	7	3	3	10	8
25 - < 30 ha		4	4	4	4	4	4	1	-	4	4
≥ 30 ha		4	5	4	5	4	4	2	1	4	5
Totaal		70	61	69	56	69	53	11	9	69	61
Type 1)	1	3	16	3	16	3	15	-	-	3	16
	2	4	13	4	13	4	13	1	1	4	13
	3	33	12	33	12	33	11	4	2	33	12
	4	12	5	12	5	12	5	2	2	12	5
	5	16	5	16	4	16	3	4	1	16	5
	6		9		6		6		3		9
Gebied:	Noord	16	14	15	13	15	11	4	3	15	14
	Zuid	54	47	54	43	54	42	7	6	54	47
C-totaal		25	25	12	2	9	7	1	1	21	22
D-totaal		16	15	6	5	8	7	2	4	10	13

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 19

Rundveehouderij II

Omschrijving	Aantal melkkoeien				Stuks jongvee per 100 melkkoeien		Stuks mestvee		Aantal grootveeëenheden			
	per bedrijf 1)		per 100 ha grasland				per bedrijf 1)		per bedrijf 1)		per ha grasland	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
A+B												
5 - < 10 ha	6,5	9.0	161	159	73	97	8,0	-	9,2	10,8	2,29	2,39
10 - < 15 ha	10,6	15,6	162	165	93	81	3,0	3,5	15,2	20,6	2,32	2,27
15 - < 20 ha	11,8	22,6	137	172	87	76	-	1,0	16,8	26,7	1,95	2,26
20 - < 25 ha	16,8	30,1	158	182	83	49	1,0	9,3	22,8	38,6	2,14	2,33
25 - < 30 ha	21,5	27,8	159	166	91	61	1,0	-	30,0	35,7	2,21	2,14
≥ 30 ha	15,5	33,4	133	122	106	56	10,0	9,0	25,5	42,4	2,18	1,55
Totaal	11,8	20,8	156	161	89	69	4,0	5,8	16,8	31,5	2,22	2,14
Type 2) 1	17,7	29,6	135	162	77	52	-	-	23,3	36,2	1,78	1,98
2	20,8	25,2	168	206	53	60	1,0	6,0	25,5	31,8	2,07	2,60
3	12,4	15,8	160	152	93	76	3,5	1,5	17,8	21,2	2,30	2,03
4	10,6	11,6	155	110	101	171	11,0	16,0	16,3	24,2	2,38	2,29
5	8,7	9,5	145	124	96	74	1,8	4,0	12,7	11,0	2,12	1,80
6		12,8		122		108		2,3		14,9		1,93
Gebied: Noord	10,3	17,5	149	149	95	47	3,5	2,3	15,5	21,6	2,24	1,84
Zuid	12,2	21,8	157	164	88	74	4,3	7,5	17,2	27,4	2,21	2,21
C-totaal	2,9	6,0	116	23	83	350	2,0	6,0	4,0	2,5	2,30	1,12
D-totaal	3,0	3,2	85	22	178	300	2,0	9,2	4,0	5,5	1,77	0,91

1) Per bedrijf met de desbetreffende diersoorten.
2) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 20

Melkkoeien

Omschrijving		Aantal bedrijven met melkkoeien														
		totaal		met een aantal melkkoeien van:												
				1-<10		10-<15		15-<20		20-<25		25-<30		30-<40		40-<70
		1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1970
A+B																
5 - < 10 ha		12	4	9	3	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
10 - < 15 ha		33	26	11	1	19	12	2	7	1	2	-	3	-	1	-
15 - < 20 ha		6	9	2	-	2	-	2	3	-	3	-	2	-	1	-
20 - < 25 ha		10	8	2	1	3	1	2	-	2	2	-	-	1	2	2
25 - < 30 ha		4	4	-	-	1	1	-	-	2	-	1	1	-	2	-
≥ 30 ha		4	5	-	-	2	1	2	1	-	-	-	-	-	1	2
Totaal		69	56	24	5	30	15	8	12	5	7	1	6	1	7	4
Type 1)	1	3	16	-	1	1	1	1	2	1	1	-	2	-	7	2
	2	4	13	-	-	1	2	2	3	-	2	-	4	1	-	2
	3	33	12	12	-	13	6	3	2	4	4	1	-	-	-	-
	4	12	5	2	1	9	2	1	2	-	-	-	-	-	-	-
	5	16	4	9	2	6	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	6		6		1		2		3		-		-		-	-
Gebied:	Noord	15	13	6	2	8	4	-	2	1	3	-	-	-	2	-
	Zuid	54	43	18	3	22	11	8	10	4	4	1	6	1	5	4
C-totaal		12	2	12	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
D-totaal		6	5	6	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 21

Mestvarkens

Omschrijving	Aantal bedrijven met ..... mestvarkens										Totaalaantal bedrijven met mestvarkens		Aantal mestvarkens per bedrijf 1)	
	1 t/m 9		10 t/m 49		50 t/m 99		100 t/m 199		≥ 200					
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
A+B-bedrijven met alleen mestvarkens:														
5 - 15 ha	2	-	5	5	5	2	2	5	1	3	15	15	59	126
≥ 15 ha	2	-	2	2	1	5	1	2	1	2	7	11	73	132
Totaal	4	-	7	7	6	7	3	7	2	5	22	26	64	128
Type 1 - 3 - 5	4	-	7	7	6	5	1	1	-	-	18	13	39	60
2 - 4 - 6	-	-	-	-	-	2	2	6	2	5	4	13	175	197
Gebied: Noord	-	-	1	2	2	2	-	1	1	-	4	5	80	81
Zuid	4	-	6	5	4	5	3	6	1	5	18	21	60	140
A+B-bedrijven met mestvarkens + fokzeugen:														
5 - 15 ha	6	3	4	4	1	-	-	1	-	1	11	9	16	66
≥ 15 ha	2	-	2	2	1	-	1	-	-	-	6	2	40	14
Totaal	8	3	6	6	2	-	1	1	-	1	17	11	24	56
Type 1 - 3 - 5	6	-	3	3	-	-	1	-	-	-	10	3	21	16
2 - 4 - 6	2	3	3	3	2	-	-	1	-	1	7	8	29	71
Gebied: Noord	1	1	1	-	-	-	1	-	-	-	3	1	49	5
Zuid	7	2	5	6	2	-	-	1	-	1	14	10	19	61
C-totaal	1	2	3	3	-	5	2	-	1	-	7	10	76	42
D-totaal	1	-	2	-	-	1	-	1	-	-	3	2	10	114

1) Met mestvarkens.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 22

Fokzeugen

Omschrijving	Aantal bedrijven met . . . . . fokzeugen										Totaalaantal bedrijven met fokzeugen		Aantal fokzeugen per bedrijf 1)	
	1 t/m 9		10 t/m 19		20 t/m 29		30 t/m 39		≥ 40					
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
A+B-bedrijven met alleen fokzeugen														
5 - 15 ha	4	1	1	-	-	-	-	-	-	-	5	1	7,4	6,0
≥ 15 ha	3	1	-	-	-	1	-	1	-	-	3	3	3,0	21,7
Totaal	7	2	1	-	-	1	-	1	-	-	8	4	5,7	17,8
Type 1 - 3 - 5	6	2	-	-	-	-	-	-	-	-	6	2	3,0	4,0
2 - 4 - 6	1	-	1	-	-	1	-	1	-	-	2	2	14,0	31,5
Gebied: Noord	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	2,0	4,0
Zuid	5	-	1	-	-	1	-	1	-	-	6	2	7,0	31,5
A+B-bedrijven met fokzeugen + mestvarkens														
5 - 15 ha	6	1	2	1	3	4	-	-	-	3	11	9	11,3	40,9
≥ 15 ha	5	-	-	2	1	-	-	-	-	-	6	2	7,0	12,0
Totaal	11	1	2	3	4	4	-	-	-	3	17	11	9,8	35,6
Type 1 - 3 - 5	9	1	-	2	1	-	-	-	-	-	10	3	5,1	8,7
2 - 4 - 6	2	-	2	1	3	4	-	-	-	3	7	8	16,4	45,8
Gebied: Noord	3	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3	1	2,3	15,0
Zuid	8	1	2	2	4	4	-	-	-	3	14	10	11,4	37,7
C-totaal	2	4	1	2	-	-	-	-	-	-	3	6	5,7	8,3
D-totaal	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	2,0	1,0

1) Met fokzeugen.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 23

Samenstelling van de produktieomvang (A+B-bedrijven)

Omschrijving		Aantal standaard-bedrijfseenheden		Percentage standaardbedrijfseenheden voor:							
				akkerbouw		tuinbouw		rundvee		veredeling	
		1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha		705	486	28	12	16	19	41	29	15	40
10 - < 15 ha		2448	2914	27	12	-	-	54	52	19	36
15 - < 20 ha		508	1159	37	17	2	0	54	64	7	19
20 - < 25 ha		1157	1252	31	11	-	-	54	67	15	22
25 - < 30 ha		566	542	31	19	2	-	57	73	10	8
≥ 30 ha		589	896	40	15	-	-	45	70	15	15
Totaal		5973	7249	31	14	2	1	52	59	15	26
Type 1)	1	229	1876	9	8	-	-	89	88	2	4
	2	464	1787	15	9	-	-	62	63	23	28
	3	2534	1099	32	24	0	-	61	64	7	12
	4	1271	678	24	18	-	-	40	43	36	39
	5	1332	345	46	49	0	2	41	43	13	6
	6		1372		10		-		23		67
Gebied:	Noord	1188	1214	35	17	5	7	51	67	9	9
	Zuid	4785	6035	29	13	1	0	53	57	17	30

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.

BIJLAGE 24

Produktieomvang per bedrijf, per ha en per arbeidskracht (A+B-bedrijven)

Omschrijving	Aantal bedrijven		Aantal standaardbedrijfseenheden per: bedrijf totaal		bedrijf voor veredeling		ha cultuurgrond totaal		ha cultuurgrond excl. veredeling		vaste mannelijke arbeidskracht	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	13	6	54	81	8	32	6,1	10,7	5,2	6,4	54	69
10 - < 15 ha	33	28	74	104	14	38	5,9	8,3	4,8	5,3	61	86
15 - < 20 ha	6	10	85	116	6	22	4,8	6,7	4,4	5,4	51	89
20 - < 25 ha	10	8	116	157	17	34	5,3	7,1	4,5	5,6	83	114
25 - < 30 ha	4	4	142	136	14	11	5,3	5,2	4,7	4,8	113	108
≥ 30 ha	4	5	147	179	22	27	4,8	5,0	4,1	4,2	147	149
Totaal	70	61	85	119	13	31	5,5	7,0	4,7	5,2	69	95
Type 1) 1	3	16	76	117	2	5	5,2	5,6	5,1	5,4	57	94
2	4	13	116	137	27	39	6,7	8,7	5,2	6,2	77	128
3	33	12	77	92	5	11	5,1	5,4	4,7	4,7	62	69
4	12	5	106	136	38	53	7,4	7,5	4,7	4,6	106	97
5	16	5	83	69	10	4	4,7	4,0	4,1	3,7	63	58
6		9		152		102		13,1		4,3		114
Gebied: Noord	16	14	74	87	7	8	5,1	5,6	4,7	5,1	59	64
Zuid	54	47	89	128	15	39	5,6	7,4	4,7	5,2	73	106

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 25

Aantal A+B-bedrijven naar produktieomvang

Omschrijving	Aantal bedrijven															
	totaal		met een totaalaantal standaardbedrijfseenheden van:													
			30 t/m 59		60 t/m 79		80 t/m 99		100 t/m 119		120 t/m 139		140 t/m 179		≥ 180 1)	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	13	6	8	3	2	-	3	2	-	-	-	-	-	-	-	1
10 - < 15 ha	33	28	6	1	17	11	7	3	3	6	-	3	-	2	-	2
15 - < 20 ha	6	10	-	1	3	-	2	2	1	2	-	3	-	2	-	-
20 - < 25 ha	10	8	-	-	1	-	3	-	3	3	1	2	2	1	-	2
25 - < 30 ha	4	4	-	-	-	-	-	1	-	-	2	1	2	2	-	-
≥ 30 ha	4	5	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	2	1	2
Totaal	70	61	14	5	23	11	15	8	7	11	6	10	4	9	1	7
Type 2) 1	3	16	-	1	2	2	1	3	-	3	-	3	-	3	-	1
2	4	13	-	-	-	2	2	3	1	2	-	-	1	4	-	2
3	33	12	10	-	13	7	4	-	1	2	4	2	1	1	-	-
4	12	5	-	-	2	-	5	-	3	2	-	2	1	-	1	1
5	16	5	4	3	6	-	1	1	2	1	2	-	1	-	-	-
6		9		1		-		-		1		3		1		3
Gebied: Noord	16	14	3	2	7	4	5	3	1	4	-	-	-	1	-	-
Zuid	54	47	11	3	16	7	10	5	6	7	6	10	4	8	1	7
Leeftijd: < 40 jaar	28	21	4	-	6	2	7	2	4	5	6	3	1	5	-	4
40 t/m 49 jaar	16	18	2	2	6	1	5	5	1	3	-	4	1	1	1	2
≥ 50 jaar	26	22	8	3	11	8	3	1	2	3	-	3	2	3	-	1
Blijvers		38		-		1		6		9		7		8		7
Twijfelaars		9		1		4		-		1		3		-		-
Wijkers		14		4		6		2		1		-		1		-

1) In 1965 tot 200 en in 1970 tot 300 s.b.e.
2) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren en zegslieden.

BIJLAGE 26

Vaste mannelijke arbeidskrachten (A+B-bedrijven)

Omschrijving	Aantal vaste mannelijke arbeidskrachten							
	totaal		bedrijfs-hoofden		waarvan meewerk. zoons		overige arbeidskr.	
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	13	7	13	6	-	-	-	1
10 - < 15 ha	40	34	33	28	4	3	3	3
15 - < 20 ha	10	13	6	10	4	3	-	-
20 - < 25 ha	14	11	10	9	4	2	-	-
25 - < 30 ha	5	5	5	4	-	1	-	-
≥ 30 ha	4	6	4	5	-	1	-	-
Totaal	86	76	71	62	12	10	3 [2]	4 [2]
Type 1) 1	4	20	3	16	-	4	1	-
2	6	14	4	14	2	-	-	-
3	41	16	34	12	6	2	1	2
4	12	7	12	5	-	2	-	-
5	21	6	16	5	4	1	1	-
6		12		9		1		2
Gebied: Noord	20	19	16	14	3	4	1	1
Zuid	66	57	55	48	9	6	2	3

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
2) Waarvan 1 vreemde arbeidskracht.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 27

Arbeidsbezettingstype, arbeidsdichtheid, arbeidsproduktiviteit (A+B-bedrijven)

Omschrijving	Aantal bedrijven								Aantal vaste mannelijke arbeids-krachten per bedrijf		Ha cultuurgrond grond per vaste mannelijke arbeidskracht	
	totaal		met als mannelijke arbeidsbezetting									
			één bedrijfshoofd		één bedr.hfd. + één meew. zoon		andere typen					
	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970	1965	1970
5 - < 10 ha	13	6	13	5	-	-	-	1	1,00	1,17	8,9	6,5
10 - < 15 ha	33	28	26	22	4	3	3	3	1,21	1,21	10,4	10,3
15 - < 20 ha	6	10	2	8	4	2	-	-	1,67	1,30	10,6	13,4
20 - < 25 ha	10	8	6	5	4	2	-	1	1,40	1,38	15,6	16,1
25 - < 30 ha	4	4	3	3	-	1	1	-	1,25	1,25	21,5	20,7
≥ 30 ha	4	5	4	4	-	1	-	-	1,00	1,20	30,6	29,9
Totaal	70	61	54	47	12	9	4	5	1,23	1,25	12,6	13,6
Type 1) 1	3	16	2	13	-	3	1	-	1,33	1,25	11,0	16,7
2	4	13	2	12	2	-	-	1	1,50	1,08	11,4	14,6
3	33	12	25	8	6	2	2	2	1,24	1,33	12,2	12,8
4	12	5	12	3	-	2	-	-	1,00	1,40	14,3	12,9
5	16	5	11	4	4	1	1	-	1,31	1,20	13,6	14,4
6		9		6		1		2		1,33		8,7
Gebied: Noord	16	14	12	10	3	3	1	1	1,25	1,36	11,6	11,5
Zuid	54	47	42	37	9	6	3	4	1,22	1,21	12,9	14,3

1) Exclusief tuinbouwbedrijven.
Bron: Landbouwtellingformulieren.

BIJLAGE 28

Leeftijd van de bedrijfshoofden

Omschrijving	Aantal bedrijfshoofden 1)																	
	totaal		in de leeftijdsklasse van . . . . . jaar															
			< 30		30-<35		35-<40		40-<45		45-<50		50-<55		55-<60		≥60 4)	
	'65	'70	'65	'70	'65	'70	'65	'70	'65	'70	'65	'70	'65	'70	'65	'70	'65	'70
A+B-bedrijven																		
5 - < 10 ha	13	6	2	-	-	1	3	1	2	1	1	1	4	-	1	1	-	1
10 - < 15 ha	33	28	2	2	6	2	4	5	5	3	2	5	6	2	5	6	3	3
15 - < 20 ha	6	10	-	2	-	1	-	-	1	2	2	2	1	1	-	-	2	2
20 - < 25 ha	10	8	2	1	2	-	1	2	-	-	1	2	3	1	1	2	-	-
25 - < 30 ha	4	4	1	-	1	1	1	-	1	2	-	-	-	-	-	1	-	-
≥ 30 ha	4	5	1	-	2	1	-	2	-	-	1	-	-	1	-	1	-	-
Totaal	70	61	8	5	11	6	9	10	9	8	7	10	14	5	7	11	5	6
Type 2) 1	3	16	-	-	-	2	-	4	2	2	-	3	-	-	1	4	-	1
2	4	13	-	1	1	4	-	2	1	3	-	2	1	1	1	-	-	-
3	33	12	4	3	5	-	4	1	1	-	3	1	9	-	4	6	3	1
4	12	5	1	-	3	-	3	-	3	-	2	1	-	3	-	-	-	1
5	16	5	3	-	2	-	1	-	1	2	2	-	4	-	1	1	2	2
6		9		1		-		3		1		2		1		-		1
Gebied: Noord	16	14	3	-	1	2	1	1	2	1	1	3	6	-	1	6	1	1
Zuid	54	47	5	5	10	4	8	9	7	7	6	7	8	5	6	5	4	5
Blijvers		38		4		4		9		5		9		1		4		2
Twijfelaars		9		-		1		1		1		1		2		2		1
Wijkers		14		1		1		-		2		-		2		5		3
C- < 1 ha 3)	5	5	-	-	2	-	-	2	1	2	1	1	-	-	-	-	1	-
≥ 1 ha	20	20	2	1	1	2	5	3	6	2	-	4	1	2	4	2	1	4
D- < 1 ha 3)	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	6	1
≥ 1 ha	9	14	-	-	-	-	-	1	-	2	-	-	-	1	-	2	9	8

1) Bij meer bedrijfshoofden is de leeftijd van de oudste opgenomen.
2) Exclusief tuinbouwbedrijven.
3) Inclusief zonder cultuurgrond.
4) A+B-bedrijfshoofden ≥ 65 jaar: in 1965 3 en in 1970 1.